

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra historie

Samospráva obce Lanžhot v letech 1850-1914

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michaela Jurošková

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Samospráva obce Lanžhot v letech 1850-1914“ vypracovala samostatně za použití uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

.....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat panu PhDr. Michaelu Viktoříkovi, Ph.D., za ochotu, cenné rady a připomínky při vedení mé bakalářské práce.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá utvářením a fungováním obecní samosprávy obce Lanžhot v období od roku 1850 do roku 1914. Cílem je analyzovat fungování obecní samosprávy, rozvoj infrastruktury a hospodářské poměry malé jihomoravské obce s přihlédnutím k vývoji správního systému.

Klíčová slova: Samospráva, obec, obecní zastupitelstvo, občan, obecní volby, obecní hospodaření, komunální infrastruktura

ABSTRACT

This bachelor thesis focuses on the formation and functioning of municipality of the village Lanžhot from 1850 to 1914. The aim of this thesis is to analyse the functioning of the municipality, development of infrastructure and economic conditions of this small South Moravian village, the development of the administrative system is also taken into account.

Keywords: Municipality, village (community), municipal council, citizen, municipal elections, municipal finances, communal infrastructure

OBSAH

ÚVOD	6
1 PRAMENY A LITERATURA	10
2 VZNIK SAMOSPRÁVY	18
2.1 VOLEBNÍ SYSTÉM	22
2.1.1 Finance a obecní rozpočet	27
2.1.2 Obecní zaměstnanci.....	30
2.1.3 Udělování domovského práva a péče o chudé	31
2.1.4 Půjčky.....	36
2.1.5 Hospodaření a obecní majetek	40
2.1.6 Školství.....	43
2.1.7 Zdravotní péče.....	48
2.1.8 Rozvod pitné vody	51
2.1.9 Rozvoj komunikací	53
ZÁVĚR	59
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	62
3 PŘÍLOHA 1 OBECNÍ ZASTUPITELSTVA OD ROKU 1879 DO ROKU 1914 PODLE FUNKČNÍCH OBDOBÍ	66

ÚVOD

Lanžhot je nejjižněji položenou obcí Moravy disponující mimořádně rozlehlým katastrem, jehož větší část se rozkládá v nivě při soutoku řek Dyje a Moravy. Zde se nachází rozsáhlý celek zaplavovaných lužních lesů a nivních luk. Poprvé se jméno městečka v latinizujícím tvaru „Lanczhutoppido“ připomíná u týneckého panství v roce 1381. Jméno naznačuje, jakou měla tehdejší osada funkci ve středověku. Překlad německého názvu Landshut znamená „zemská stráž.“ Z toho vyplývá, že osada měla především chránit hranice. Domácí lidé si postupně název upravili do dnešní podoby.¹ Roku 1496 se Lanžhot stal majetkem Kryštofa z rodu Lichtenštejnů, tehdy byli Lichtenštejnové nejsilnějším rodem na jižní Moravě. Z vlastnictví této pohraniční osady Lichtenštejnové bezesporu profitovali, jelikož přes Lanžhot vedla cesta do Budína k panovníkovi Vladislavu Jagellonskému. Tato cesta nesloužila pouze k častým diplomatickým stykům, ale především jako cesta obchodní, což bylo pro Lichtenštejny prioritní.²

V první polovině 18. století Lanžhot byl spravován sousedním panstvím Rabensburk. Břeclav patřila jinému lichtenštejnskému rodu na rozdíl od ostatních sousedních statků, které patřily panujícímu knížeti. Situace se změnila teprve ve druhé polovině 18. století, kdy Břeclav připadla primogenituře, a Lanžhot byl přiřčen k břevclavskému panství. Městečko se hlavně koncem 18. století a začátkem století devatenáctého podstatně rozrostlo. V roce 1791 bylo v Lanžhotě 257 domů a 1 457 obyvatel, roku 1834 již měl 324 domů a 1 937 obyvatel.³

Po roce 1848 došlo k reorganizaci veřejné správy a soudnictví. Lanžhot tehdy připadl k okresnímu hejtmanství v Hustopečích, tato situace trvala od roku 1850 do roku 1855. Poté obec připadla břevclavskému okresnímu úřadu. Břevclavský okresní úřad

¹ KORDIOVSKÝ, Emil – DANIHELKA, Jiří: *Brána do kraje*. Mikulov 1999, s. 115.

² ČAPKA, František a kol.: *Lanžhot*. Praha 1983, s. 98.

³ ZIMÁKOVÁ, A.: *Inventář obce Lanžhot*, s. 3 – 4.

fungoval v letech 1855 až 1868, poté byl Lanžhot přidělen k okresnímu hejtmanství v Hodoníně, kam patřil až do roku 1948.⁴

Během sledovaného období došlo v Lanžhotě k velkému nárůstu obyvatelstva. Kolem roku 1850 dosáhla obec počtu 2 043 obyvatel. V následujících letech, kdy proběhla sčítání obyvatelstva, tento počet dynamicky rostl. Roku 1869 bylo napočítáno 2 435 obyvatel a 449 domů, roku 1880 2 700 obyvatel a 516 domů, roku 1900 2 972 obyvatel a 534 domů, roku 1910 již v obci bydlelo 3 176 obyvatel a bylo zde 610 domů. Obyvatelstvo bylo čistě české národnosti, počet Němců a příslušníků jiných národností byl v 19. století zanedbatelný.⁵ Na základě tohoto výčtu je patrný dynamický nárůst obyvatelstva především ke konci 19. století. Tuto vzrůstající tendenci se pokusím objasnit v následujících kapitolách, jelikož faktorů ovlivňujících demografický růst je hned několik.

Z tohoto historického přehledu vývoje Lanžhota vyplývají dva hlavní charakteristické rysy, se kterými obec vstupovala do druhé poloviny 19. století. Prvním rysem bylo obyvatelstvo čistě české národnosti a druhým její zemědělský charakter. Od druhé poloviny 19. století prodělávaly obce překotné změny spojené především s přeměnou správního systému. Období od druhé poloviny 19. století do roku 1914, tedy do rozpoutání první světové války, se stalo pro mnoho obcí rozhodujícím obdobím, ve kterém docházelo mnohdy k celkové přeměně rázu daných lokalit. Ke zpracování studie „Samospráva obce Lanžhot v letech 1850-1914“ mě přivedl zájem uchopit historii obce v tomto období z jiného pohledu, než jak o něm pojednává dosavadně zpracovaná historiografie.

To znamená, že bych chtěla nahlédnout do vnitřního fungování obce, na základě dochovaných pramenů, v první řadě ze zápisů obecního zastupitelstva. Velkým úskalím při tvorbě této studie se pro mě stala právě pramenná základna, jelikož dochovaného materiálu k obci pro dané období je velmi omezené množství. Pod pojmem historický pramen se rozumí také prameny tištěné, tedy noviny. Pomocí novin

⁴ ŠTARHA, Ivan: *Správní vývoj obcí Jihomoravského kraje v letech 1850 – 1971*. Brno 1973, s. 120.

⁵ BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960 (okresy Uherské Hradiště, Uherský Brod, Hodonín, Kyjov)*. VIII. sv. Ostrava 1982, s. 255.

jsem chtěla přiblížit především vnitřní pnutí mezi občany a orgány obecní samosprávy, které bylo pro obce charakteristické hlavně k samotnému sklonku 19. století, ale po bližším probádání jsem bohužel dospěla k zjištění, že se noviny vhodné k tomuto výzkumu nedochovaly. Neupustit od tématu samosprávy jsem se rozhodla v první řadě kvůli dochovaným zápisům ze zasedání obecního zastupitelstva. Po důkladném prozkoumání tohoto pramenu a následném porovnání s doposud jedinou samostatnou monografií pojednávající o dějinách Lanžhota, jsem přikročila k myšlence rozšířit historii obce v daném období, jelikož informace z těchto zápisů nebyly ani zdaleka vyčerpány.

S prací bych se chtěla ubírat směrem vnitřního fungování obce se zaměřením na obecní hospodaření. K tomuto záměru mě inspirovala edice Pavla Kladiwy „Lesk a bída obecních samospráv“, především druhý svazek druhého dílu „Finance a infrastruktura“. Při sestavování studie jsem tedy postupovala tím způsobem, že jsem nejprve na základě kapitoly „Období kapitalismu“ z knihy „Lanžhot“ porovnála informace k jednotlivým problematikám, se kterými pracoval autor, a poté jsem se je snažila podrobněji rozvést a zhodnotit. Úvody jednotlivých kapitol jsem sestavovala především podle již zmiňované knihy Pavla Kladiwy, ten svoji studii dále rozvádí na příkladech jednotlivých lokalit. I když tyto lokality představují spíše městské prostředí, pokusila jsem se o přiblížení problematiky hospodaření na příkladu malé nízkorozpočtové obce.

Po rozboru literatury a pramenného materiálu, který se dochoval pro Lanžhot v daném období, se krátce věnuji vzniku samosprávy a volebnímu systému. V těchto kapitolách se snažím přiblížit základní správní změny, které je zapotřebí reflektovat pro pochopení smyslu studovaného tématu. I když se věnuji příkladu nejnižšího článku samosprávy, tedy obci, snažím se ji nejprve postavit do obecné roviny, aby neunikaly důležité vazby celého správního systému. Snažím se však současně nezabíhat do zbytečných podrobností, které se přímo nevztahují k tématu práce.

V dalších kapitolách již konkrétněji přistupuji k hlavnímu tématu studie, tedy k samosprávě vybrané obce. Jednotlivé kapitoly jsou primárně založeny na skutečnostech, které projednával obecní výbor, a souvisejí s hospodařením obce. Nejprve popisují skutečnosti týkající se obecního rozpočtu, poté přikračuji k jednotlivým infrastrukturám obce, tedy ke školství, zdravotní péči, rozvodu pitné vody

a rozvoji komunikací s přihlédnutím k jejich finanční náročnosti. Současně se snažím zohledňovat nízký rozpočet a problém se získáváním finančních zdrojů.

1 PRAMENY A LITERATURA

Archivní prameny byly hlavním zdrojem informací mé bakalářské práce. Převážnou většinu pramenů jsem čerpala z fondu Lanžhot, tedy přesněji prameny tohoto fondu, které časově spadaly do sledovaného období. Velkou pomůckou při orientaci v tomto pramenném materiálu uloženém ve státním archivu Břeclav se sídlem v Mikulově mi byl uspořádaný inventář zpracovaný Alenou Zimákovou.⁶ Primárním pramenem se staly „Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878-1913“⁷. Zapisovatelem na schůzích obecního zastupitelstva byl učitel zdejší obecné školy Bohumil Rozhon. Když zapisovatel nebyl přítomen, vedl záznamy některý člen obecního výboru, tyto pasáže jsou hůře čitelné. Je patrné, že měl písař „těžkou ruku“.⁸ Zápisy byly řazeny chronologicky podle jednotlivých jednání, která se konala minimálně jedenkrát měsíčně. Formální náležitosti zápisů, které se dělily do jednotlivých bodů podle témat projednávaných zastupitelstvem, byly ukončeny podpisy všech přítomných členů zastupitelstva včetně zapisovatele. Poslední rok 1914 je zahrnut v dalším pokračování protokolů. Prostřednictvím těchto zápisů je možné nahlédnout do vnitřního správního chodu obce. Na základě podpisů v jednotlivých protokolech jsem na konci mé studie sestavila seznamy zastupitelů po jednotlivých funkčních obdobích. Při tom jsem narazila na problém, kdy není možné rozlišit řádné zastupitele od jejich náhradníků, z tohoto důvodu některé tabulky obsahují více jmen, než byl skutečný počet zastupitelů.⁹

Důležitým pramenem je „Pamětná kniha pro obec Lanžhotskú“¹⁰, jedná se o kroniku obce pro období 19. století. Byla započatá roku 1800 a později, v roce 1882, byla opět obnovena. V osmdesátých letech obecní kroniku psal místní „policajt“ Antonín Lošák. Události ze staršího období čerpal například z útržků zápisů Františka Uhra. Z toho vyplývá, že zápisy od 80. let jsou věrohodnějšími. Kronika podává zprávy především o drobných událostech, přírodních pohromách a počasí. Jakožto zdroj informací

⁶ ZIMÁKOVÁ, Alena: *Inventář obce Lanžhot*. Státní okresní archiv Mikulov. 1976.

⁷ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913.

⁸ ČAPKA, F.: *Lanžhot*, s. 245.

⁹ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 2, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva od roku 1914.

¹⁰ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34, Pamětná kniha pro obec lanžhotskú.

o živelných pohromách, které sužovaly obec během 19. století, byla kronika v historických pracích hojně využívána. Kronikář se v několika zápisech věnoval také událostem v úzké návaznosti na obecní samosprávu, těmto faktům však chybí další pramen v nejlepším případě úřední povahy, na jehož základě by bylo možné sestavit již relevantní závěr těchto událostí.¹¹

Další dochovanou kronikou je kronika farní, kterou začal psát místní farář Pavel Příhoda v roce 1838. Po jeho odchodu na něj navázali jeho následovníci, jak v úřadu, tak v zapisování důležitých událostí do kroniky. V úvodu kronika podává výklad o historii Lanžhota s přihlédnutím k místní farnosti a kostelu, dále navazuje chronologicky řazeným výpisem farářů od roku 1613. Ke sledovanému období se vztahují zápisy o svaté misi konané roku 1912, svatokrádeži v kostele roku 1913, zřizování nového hřbitova a sbírce na nový kříž roku 1831 a nadací listiny. Poslední zápis pochází z roku 1947. Během osvobozovacích bojů o Lanžhot byla v dubnu roku 1945 sestřelena věž kostela. Uvnitř sestřelené věžní „báň“ byl nalezen pamětní spis datovaný k 29. červenci 1892. Originální spis se nedochoval, ale byl alespoň po nalezení přepsán do farní kroniky. Na základě tohoto popisu jsem se pokusila rozvést historii místního kostela, přesněji průběh jeho rozsáhlé přestavby, která se uskutečnila v témže roce, kdy je datováno nalezení pamětního listu. Podle zápisů z kroniky lze dohledat osoby, které vykonávaly ve farnosti například úřad kostelního hospodáře. Podle utvořených přehledů obecních zastupitelů je možné vyhledávat osoby spojené jak s farností tak také s obecními samosprávnými orgány.¹²

Pro období 19. století se dochovala „Matrika obce“.¹³ Matrika poskytuje údaje o roku a místě narození, náboženském vyznání, stavu, obcovacím jazyku, majetkovém postavení a způsobu obživy obyvatel. Zápisy o způsobu obživy mohou sloužit k zjištění jmen osob, které měly buďto úřední postavení, nebo byly s obcí svázány službou. Údaje usnadňují rozpoznání například zastoupení knížecích služebníků v zastupitelstvu, což ovlivňovalo obecní výbor v rozhodování především o lesních

¹¹ ČAPKA, F.: *Lanžhot*, s. 235 – 251.

¹² Soukromá farní kronika obce Lanžhot 1938-1947.

¹³ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B34, Matrika obce Lanžhot.

záležitostech. Na základě kroniky lze dále pozorovat sociální složení obyvatelstva, početnost rodin a způsob obživy.

Mezi další dochované prameny se řadí „Matrika cizích příslušníků“¹⁴. Do ní byli zaznamenáváni lidé bez domovského práva, kteří však dostali povolení k přechodnému pobytu. Obsahuje údaje o roku a místě narození, stavu, zaměstnání, nynějším bydlišti a datum od kdy se osoba jako obecní příslušník zdržuje. Ze záznamů je patrné, že šlo především o řemeslníky, živnostníky nebo kramáře, ti o získání domovského práva většinou neusilovali, jelikož provozovali své zaměstnání i v jiných obcích. Pomocí matriky cizích by bylo možné věnovat se studiu provozování živností v Lanžhotě a provést tak analýzu poměru zastoupení cizích a domácích živnostníků.

Posledním pramenem k období 19. století uloženým ve státním archivu Břeclav se sídlem v Mikulově jsou „Odvodní seznamy“. Ty se vedly podle roku narození odvedenců, první dochovaný záznam se vztahuje k ročníku narození 1870. Zaznamenány jsou informace o datu narození, náboženském vyznání, rodinném stavu, popřípadě počtu dětí, vzdělání, znalosti hudby, umění, živnosti, jménu a příjmení rodičů.¹⁵

Ve státním okresním archivu Hodonín jsou uloženy sčítací operáty obce Lanžhot, které se dochovaly kompletně od roku 1869 do roku 1910. Na základě údajů z tohoto pramenného materiálu jsem se chtěla zabývat sociální strukturou obecního výboru v Lanžhotě. Od tohoto záměru jsem však musela upustit, jelikož sčítací operáty jsou badatelům dlouhodobě znepřístupněny z důvodu probíhající digitalizace. Analýza sociální struktury zastupitelů by mohla být vhodným navázáním na tuto bakalářskou práci. Vhodnou pomůckou při dalším bádání by tak mohly být tabulky zastupitelů vypracované v textové příloze.

V hodonínském archivu je dále k dispozici rejstřík živností soudního okresu Břeclav z let 1868-1895. Zde nalezneme výpisy se jmény živnostníků, datum zapsání do živnostenského rejstříků, typ prováděné živnosti a místo provozování tohoto povolání. Spolu s již zmiňovanou matrikou cizích příslušníků tvoří tyto dva prameny vhodnou

¹⁴ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34, Matrika cizích.

¹⁵ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34, Matrika.

pomůcku při zjišťování svázanosti živnostníků s místem přechodného nebo trvalého bydliště. Ve výpisu z živnostenského rejstříku je totiž možné zjistit přesné datum provozování živnosti v dané lokalitě a z matriky cizích lze čerpat osobní údaje osob provozujících své živobytí v dané lokalitě.¹⁶

Prostřednictvím přehledů obecního jmění a zadlužení obcí je možné nahlédnout do obecního hospodaření. K roku 1884 se dochoval výkaz veškerého jmění obce Lanžhot, tedy výkaz movitého a nemovitého majetku obce ke konci roku 1884. K tomuto výkazu náleží dále výpis dluhů a jiných závazků. Z tohoto pramenu lze zjistit, jakým majetkem obec disponovala a pokud některé části pronajímala, tak výše nájmu. Dále je u movitého majetku uvedena odhadní cena. Výpis tratí, jakožto nemovitostí lanžhotské obce, udává přesné výměry ploch, jak lesních, tak také luk. Ve výpisu o půjčkách nalezneme alespoň podrobnosti o závazcích, například za jakým účelem byly půjčky vzaty, na jakou dobu a výši úrokové sazby.¹⁷

Na tuto bakalářskou práci bych chtěla v budoucnu navázat diplomovou prací, v níž bych se orientovala na spolkovou činnost v Lanžhotě. Členskou základnu spolků bych se snažila stavět do kontextu obecní samosprávy. Hledala bych tedy návaznost členů v obecním zastupitelstvu na spolkovou činnost. Spolkovou činností se zabývá studie vydaná v Mikulovských sympoziích pod názvem „Spolkový katastr okresu Břeclav v archívních pramenech“, v níž autorský kolektiv sestavil podle spolkového katastru soupis spolků pro teritorium nynějšího okresu Břeclav. Na základě tohoto soupisu fungovalo v Lanžhotě v daném období celkem 10 spolků.¹⁸

Pokud jde o literaturu, primárně jsem čerpala informace ze samostatné monografie o obci, která byla vydaná v roce 1984 pod názvem „Lanžhot“ u příležitosti 600. Výročí od první písemné zmínky o městečku. Autorský kolektiv v čele s Rostislavem Vermouzkem se v knize snaží postihnout celou historii obce od pravěkého osídlení

¹⁶ SOkA Hodonín, fond Okresní úřad Hodonín, Rejstřík živností s. o. Břeclav 1868-1895, i. č. 33.

¹⁷ SOkA Hodonín, fond Okresní úřad Hodonín, Přehledy obecního jmění a zadlužení obcí 1884-1914, i. č. 1192.

¹⁸ GOLKOVÁ, Darja - KORDIOVSKÝ, Emil – ŠULÁKOVÁ, Ludislava: *Spolkový katastr okresu Břeclav v archívních pramenech*. In: XXII. Mikulovské symposium. Brno 1992.

po současnost. Jedná se o chronologicky členěný přehled dějin obce. Období druhé poloviny 19. století do roku 1914 je zahrnuto v kapitole „Období kapitalismu“, tato část napsaná Rostislavem Vermouzkem je, co se týče rozsahu, nejužší z celé knihy. Úvodem kapitoly je krátké naznačení událostí revolučního roku 1848 se zaměřením na vyvazování sedláků z poddanství, což je pro obec se zemědělským charakterem pochopitelné. Jako stěžejní pramen pro období od roku 1848 do roku 1878 autor využívá lanžhotské kroniky. Pasáže vycházející z obecní kroniky jsou značně ovlivněny stylizací tohoto narativního pramenu, jímž se nechal autor místy unést. Zarážejícím je nástin pocitů a reakcí místních obyvatel na zrušení roboty, vycházející ze vzpomínek pamětníků bez podložení dobovými prameny. Od roku 1878 se hlavním těžištěm informací staly zápisy obecního zastupitelstva. Na základě těchto zápisů autor nahlíží do vnitřního chodu obce. Pravděpodobně z důvodu omezeného rozsahu kapitoly, jsou jednotlivé záležitosti týkající se chodu obce, například obecní hospodaření, činnost orgánů samosprávy, řešení chudinských záležitostí a mnoha dalších spíše krátce naznačeny. Chybí tak širší pojetí a především zhodnocení fungování obce. Co však autoru nelze upřít je způsob, jakým se vypořádal s absencí dobových pramenů a omezeným rozsahem kapitoly.

Další publikace nesoucí název „Brána do kraje“ od autorů Emila Kordiovského a Jiřího Danihelky nastiňuje historii jednotlivých obcí na Břeclavsku. Knih o břeclavském okrese je několik a jsou podobného charakteru. Brána do kraje je z těchto publikací nejnovější, a poskytuje tudíž nejaktuálnější informace. Na několika stranách pojednává o přírodních podmínkách, historii a význačné poloze obce na hranicích tří historických zemí – Moravy, Uher a Rakouska. Strategická poloha po staletí poznamenávala městečko přechody různých vojsk, která za sebou nechávala velkou spoušť. Opakované vypálení a vydrancování obce zanechalo velké stopy na jejím demografickém růstu. Kolektiv autorů zachycuje především raně novověkou historii obce a dále její vývoj po druhé světové válce. Doslova „černým místem“ však zůstalo pojednání o 19. století, jelikož jsou mu zde věnovány pouze zmínky o připojení Lanžhota k břeclavskému soudnímu okrese roku 1850 a o přestavbě kostela za přispění knížete

Lichtenštejna, která byla dokončena v roce 1893. Hlavním přínosem knihy je rozvedení dějin Lanžhota do současnosti, tedy do doby, kdy byla kniha vydána.¹⁹

Dílem již výše zmiňovaného Rostislava Vermouzka je dále monografie „Lanžhot osada na soutoku“, v níž shrnuje historii obce od roku 1131 do roku 1981. Devatenácté století je zahrnuto v kapitole „Požáry a povodně“, jelikož v tomto období docházelo k požárům velmi často. Autor sepisuje škody, které byly způsobeny rozpoutáním ohňů, a zabývá se dále možnými příčinami jejich častého vzniku. V této kapitole bylo jako hlavního pramene využito opět obecní kroniky z 19. století. Autor tak dále rozvádí problematiku požárů v Lanžhotě, které se již v kratším rozsahu věnoval v knize „Lanžhot“.²⁰

Jan Noháč je autorem II. dílu „Místopisu Vlastivědy Moravské“, vydaného v Brně roku 1911, tato kniha se opět zabývá břeclavským okresem. Jan Noháč patřil mezi významné osobnosti dovršujícího období národního obrození v Břeclavi, v době, kdy místopis sestavoval, byl řídícím učitelem ve Staré Břeclavi.²¹ Místopis v první řadě přináší statistické údaje o růstu obyvatelstva, jména jednotlivých částí osady, informace o složení půdy, jména tratí a další. Důležité jsou podrobné údaje o katastru, vykazující podíly knížecího a obecního jmění v číslech. Kniha vyšla roku 1911, pravděpodobně z tohoto důvodu se autor příliš nevěnoval historickému vývoji sledovaného období, jelikož tuto dějinnou epochu považoval za příliš „mladé období“, které ještě nezasluhovalo historického bádání. Jakožto učitel upřel autor svoji pozornost na místní obecnou školu, jako jediný přináší informace o jejím rozšiřování na přelomu 19. století. Informace pravděpodobně získal od již výše jmenovaných učitelů na základě jím sestavených dotazníků.²²

Další kniha pojednávající o regionu pochází z pera Vladimíra Nekudy. Byla vydaná roku 1969 pod názvem „Břeclavsko“. Jejím obsahem jsou podrobné výpisy názvů tratí vycházející z tereziánského katastru z roku 1749. Práce je strukturovaná podobně jako

¹⁹ KORDIOVSKÝ, E. – DANIHELKA, J.: *Brána do kraje*.

²⁰ VERMOUZEK, Rostislav: *Lanžhot osada na soutoku*. Brno 1981.

²¹ ČUPKA, Josef: *O školství břeclavském a Matici Břeclavské*. In: Almanach města Břeclavi. Břeclav 1931.

²² NOHÁČ, Jan: *Břeclavský okres*. Brno 1911.

místopis Jana Noháče, ale přináší podrobnější statistické údaje. Pro období 19. století autor nastiňuje špatnou hospodářskou situaci, která zapříčinila odliv sedláků a drobných zemědělců za prací do Ameriky. Období po roce 1900 do roku 1914 je popisováno v duchu politického stranictví s vyzvednutím sociální otázky a dělnického hnutí.²³

Archivářka Alena Zimáková uspořádala fond obce Lanžhot, v jejímž inventáři stručně shrnula zásadní zlomy v historii obce. Informace k historii obce čerpala z výše zmiňované knihy „Břeclavsko“, tudíž nepřináší žádné nové poznatky. Lanžhot je zmíněn také v publikaci „Historie a současnost podnikání na Břeclavsku“ vydané v roce 2003 Václavem Hortvíkem a jeho autorským kolektivem. V kapitole „Místní dráha Břeclav–Lanžhot–Kúty“ podává autorský kolektiv údaje o historii rozšiřování dopravního uzlu z Břeclavi na Lanžhot. Na knize považuji za nejpřínosnější snahu zasadit vybudování této trati do ekonomického kontextu doby, jelikož dlouhá pasáž popisující průběh vybudování trati je převzata z knihy „Lanžhot“.²⁴

Součástí regionální literatury jsou také periodika zaměřující se na prezentaci výsledků historického a vlastivědného bádání. Na Břeclavsku jich vychází několik, například časopis Jižní Morava, Mikulovské sympozium, Malovaný kraj a sborník regionálního muzea v Mikulově nesoucí název RegioM. Dobová periodika jako noviny se bohužel pro dané období nedochovala. Přímo v Lanžhotě žádné noviny nevycházely, proto jsem pátrala po novinách vycházejících v nejbližším okolí, tedy na Břeclavsku a na Hodonínsku. Podle knihy Milady Wurmové, v níž se autorka zabývala soupisem moravských novin a časopisů z let 1848 – 1918, mělo v Břeclavi vycházet celkem osm periodik a v Hodoníně celkem šestnáct.²⁵ Tato periodika se nedochovala jako ucelené řady a v jednotlivých dochovaných číslech novin se nenachází žádné zmínky o Lanžhotě.

Problematické fungování obecních samospráv ve druhé polovině 19. století a počátku 20. století se v České republice věnují zejména Pavel Kladiwa a Lukáš Fasora. Pro moji studii jsem se inspirovala edicí Pavla Kladiwy „Lesk a bída

²³ NEKUDA, Vladimír: *Břeclavsko*. Brno 1969.

²⁴ HORTVÍK, Václav a kol.: *Historie a současnost podnikání na Břeclavku*. Žehušice 2003.

²⁵ WURMOVÁ, Milada: *Soupis moravských novin a časopisů z let 1848 – 1918*. Praha 1959.

obecních samospráv Moravy a Slezska“²⁶, kde se autor zabývá analýzou komunální politiky a činností obecních samospráv v letech 1850-1914. V širším záběru pojednává o obci jako prostoru lokální politiky s přihlédnutím k občanské angažovanosti na příkladu lokalit Opavy, Olomouce, Frýdku, Moravské Ostravy, Vítkova, Přerova, Nového Jičína a Příboru. Z výčtu výše jmenovaných obcí vyplývá, že knihy jsou zaměřené spíše na analýzu městského prostředí, i přes tento fakt se ve své bakalářské práci pokusím aplikovat model výzkumu P. Kladiwy na menší konzervativní venkovskou komunitu zemědělského charakteru. Z této edice jsem nejvíce využila druhého dílu „Finance a infrastruktura“, jmenovitě kapitol nemocnice a zdravotní péče, obecní spořitelny a další peněžní ústavy, školská infrastruktura a komunální finance. Každá kapitola je započata všeobecným úvodem a pokračuje příklady sledovaných lokalit, tento způsob provázání všeobecného úvodu s aplikováním na konkrétních případech obcí jsem se snažila využít v mé práci. Na studiích P. Kladiwy oceňuji, že i když se jeho pozornost přiklání k městskému prostředí, nezapomíná také na malé obce a jejich problémy především na poli finančním. Tento fakt mi dovolil použít do úvodu jednotlivých kapitol jeho všeobecné pojednání o jednotlivých problematikách.

²⁶ KLADIWA, Pavel: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850-1914. Vývoj legislativy*. I. díl, Ostrava 2007, s. 58. (Dále jen vývoj legislativy). TÍŽ: KLADIWA, Pavel: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850-1914. Muži z radnice*. II. díl, 1. sv. Ostrava 2008, s. 212. (Dále jen Muži z radnice). TÍŽ: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850-1914. Finance a infrastruktura*. II. díl, 2. sv. Ostrava 2009 (dále jen Finance a infrastruktura).

2 VZNIK SAMOSPRÁVY

„Podstatou samosprávy je skutečnost, že územně nebo jinak organizované společenství si své záležitosti spravuje samostatně.“²⁷ Samospráva měla především ve městech dlouhou tradici, ale v polovině 19. století nabyla zcela nového významu. V tomto období se rozšířením volebního práva začaly vytvářet nové občanské vrstvy neboli měšťanstvo.²⁸ První zákonnou úpravu dostaly obce tzv. Stadionovým prozatímním obecním zřízením, vydaným 20. března 1849, v němž byla vyčtena zásada, že „základem svobodného státu je svobodná obec“²⁹. Tato proslulá věta již několik desetiletí stojí v popředí zájmu historiků, kteří se věnují 19. století. Stadionovo prohlášení může při srovnání s tehdejší realitou připadat spíše jako poutavá fráze postrádající účinného reálného provedení. „Na jedné straně stál patos liberálů, na druhé straně syrová realita hlavně venkovských samosprávných obcí.“³⁰

V současné době již není sporu o tom, že Stadionovým prohlášením byly položeny základy liberálního modelu obecní samosprávy³¹. Zákon nejprve mluvil o trojím základním dělení obcí, a to o obcích místních, okresních a krajských, v platnost vešla pouze obec místní. Obec se tak stala nejnižším článkem územní samosprávy. Každá obec musela spadat do některého okresu a každá osoba musela příslušet k některé obci. Tímto obecním zřízením vstoupila do právní úpravy samosprávy řada institutů, ty na nejnižší úrovni místní obce přetrvaly až do samotného konce habsburské monarchie. Některé dokonce přetrvaly i po jejím zániku a s výjimkou éry socialismu ovlivňují podobu územní samosprávy v českých zemích až do současnosti.³² Od roku 1861 lze hovořit o samosprávě v pravém

²⁷ ČOPÍK, Jan: *Proměny a kontinuita české komunální politiky. Územní samospráva v nové době (1850-2010)*. I. díl – do roku 1945. Praha 2014, s. 9.

²⁸ RŮŽIČKA, Jan: *Obecní reprezentace Bučovic a Slavkova (1850-1914)*. In: http://theses.cz/id/vuh9hb/disertace_final.pdf [cit. 18. 4. 2016], s. 50.

²⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka - JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v Českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha 2005, s. 297.

³⁰ FASORA, Lukáš: *Svobodný občan ve svobodné obci? Občanské elity a obecní samospráva města Brna 1851-1914*. Brno 2007, s. 7.

³¹ Tamtéž, s. 7.

³² GEORGIEV, Jiří: *Až do těch hrdel a statků? Konzervativní myšlení a otázka samosprávy v politických strategiích české státoprávní šlechty po roce 1848*. Praha 2011, s. 154.

slova smyslu v Předlitavsku (Rakousku). I když Předlitavské podmínky samosprávy byly od nynějších odlišné, stále je důležité se jimi zabývat, jelikož právě v tomto období se začala vyvíjet prosperita mnoha měst a vesnic. Tehdy byly položeny základy škol, vodovodů, kanalizací, elektráren, komunikací a dalších infrastruktur, které fungují dodnes.³³

Stadionovo obecní zřízení rozlišovalo dvě působnosti obce, a to působnost přirozenou a přenesenou.³⁴ Přirozená působnost v sobě zahrnovala vše, co se týkalo prospěchu obce, v záležitostech hospodářských – správa obecního jmění, ve věcech obecních závazků a dalších.³⁵ V přirozené působnosti obec nemohla být až na zákonné výjimky omezována. Oproti tomu působnost přenesená zahrnovala obstarávání určitých veřejných věcí, které byly obci nařizovány přímo státem.³⁶ Přenesená působnost zahrnovala například spolupůsobení v záležitostech soudních, ve věcech politického úřadu (okres nebo hejtmanství), dále v záležitostech daňových a vojenských. Prostřednictvím obcí se kupříkladu vydávala vysvědčení při propůjčování práva chudoby, obce spolupůsobily při zřizování vnucených správců a znalců, vyhlášovaly na dožádání soudů dražbu, oznamovaly soudům úmrtí a další. Tímto způsobem obce vykonávaly roli civilních soudů. V trestních záležitostech zajišťovaly doručení trestních výměřů, zhotovovaly a zveřejňovaly seznamy porotců. Zástupci obcí měli také povinnost podílet se na soudním ohledání mrtvol. Obce prostřednictvím přenesené působnosti vykonávaly rovněž pravomoc trestní. Obce směly uložit peněžitou pokutu, v krajním případě mohly uložit trest vězení. Tato trestní pravomoc spočívala v rámci kompetencí místní policie a vykonával ji obecní trestní senát, ten byl tvořen starostou a dvěma radními.³⁷

Obce se dále podílely na potírání nakažlivých chorob, v zemědělských oblastech obstarávaly a chovaly plemenné býky, staraly se o hubení chroustů, vší a potírání dalších škůdců na ovocných stromech a dalších plodinách. Zajišťovaly odvody do armády,

³³ ČOPÍK, J.: *Proměny a kontinuita české komunální politiky*, s. 9.

³⁴ HLEDÍKOVÁ, Z.: *Dějiny správy v Českých zemích od počátků státu po současnost*, s. 298.

³⁵ HLAVÁČKA, Milan: *Zlatý věk české samosprávy. Samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862-1913*. Praha 2006, s. 16 – 17.

³⁶ Tamtéž, s. 298.

³⁷ ČOPÍK, J.: *Proměny a kontinuita české komunální politiky*, s. 48 – 49.

evidenci vojenských osob, ubytování vojska a další záležitosti spojené s armádou v případě války. V daňové oblasti se podílely na výběru daní – pozemkové, z lihu, z piva, z cukru, z masa, z nerostných olejů, z obratu a mnoha dalších. „Karel Adámek v roce 1900 napsal, že objem prací v přenesené působnosti minimálně třikrát převyšoval působnost samostatnou.“³⁸

Myšlenky o spojení volebního práva určujícího se na základě majetkového vlastnictví, vzdělání a nerovnosti volebního práva byly vytčeny v provizorním obecním zákonu z roku 1849. Na této ideji byl založen jak provizorní obecní zákon, tak také obecní říšský zákon z roku 1862. Na něj postupně navazovaly další zemské obecní zákony platné až do konce habsburské monarchie.³⁹ „Do podunajské monarchie tak přichází moderní pojetí samosprávy, kterou lze chápat jako zásadní formu decentralizace státní správy – jako od státních zásahů bezprostředně oproštěné vykonávání věcně vymezených správních úkolů skrze zvláštní, na státu nezávislé a veřejnoprávního postavení používající nositele správní moci, nad nimiž vykonává právní dozor stát.“⁴⁰ Tento nový model samosprávy má aspekt politický, ve smyslu zapojení občanstva do veřejné správy, a právní, ve kterém veřejnoprávní korporace obhospodařuje určitou část veřejné správy ve smyslu územní či zájmové sféry samosprávy.⁴¹ Výkon veřejné moci obecní rozpočty velmi zatěžoval, navíc ze strany státu tyto úkony nebyly dostatečně financovány. Ne příliš valná ekonomická úroveň obcí byla tímto ještě více zhoršována.⁴²

Není jednoduché objektivně zhodnotit přínos zavedení samosprávy i přes její mnohé nedostatky. Milan Hlavačka považuje za největší počin tohoto systému rozvoj infrastruktury, v první řadě silniční a železniční sítě, zrod veřejného úvěrnictví, zakládání nemocnic, chorobinců, nalezinců a různých ústavů, které napomáhaly rozvoji sociálního zabezpečení obyvatelstva. Co však M. Hlavačka považuje za největší úspěch, díky kterému se česká společnost zařadila na konci 19. a začátku 20. století mezi

³⁸ Tamtéž, s 47 – 49.

³⁹ RŮŽIČKA, J.: *Obecní reprezentace Bučovic a Slavkova (1850- 1914)*, s. 50.

⁴⁰ GEORGIEV, J.: *Až do těch hrdel a statků*, s. 133.

⁴¹ Tamtéž, s. 133.

⁴² ČOPÍK, J.: *Proměny a kontinuita české komunální politiky*, s 47 – 49.

standardní evropské národy, je rozvoj školské infrastruktury, která však byla také velkou finanční přítěží pro obecní rozpočty.⁴³

Po krátkém uvedení, podle mého názoru, nejdůležitějších právních úprav, kterými byla zavedena obec a dále vymezeny její povinnosti a kompetence, přistupuji k příkladu fungování samosprávy obce Lanžhot. Jak již bylo řečeno, stěžejním pramenem pro sledování vývoje této obce v časovém rozpětí od druhé poloviny 19. století do roku 1914 jsou protokoly o schůzích obecního zastupitelstva. Důvod, proč se protokoly dochovaly až od roku 1878, není znám. Je však možné hledat příčinu ve spojitosti s velkým požárem, který postihl obec dne 12. června roku 1882. Požár vzešel z domu Josefa Cipryse č. p. 29 a zničil dalších 64 domů, které též zcela vyhořely. Katastrofa se nevyhnula ani obecnímu domu, pravděpodobnému místu uložení protokolů.⁴⁴ Obecní kancelář byla podle soupisu nemovitého majetku umístěna v domě č. p. 177.⁴⁵ Rok 1878, tedy rok, ze kterého byly dochovány tyto zápisy, je směrodatný pro další pokračování mé studie, jelikož na základě tohoto pramenu v dalších kapitolách popisují činnost obecního zastupitelstva se zaměřením na poslední třetinu 19. století do roku 1914. Přihlížím samozřejmě také k událostem před tímto rokem, jelikož není možné vytrhnout určitou dějinnou epochu z kontextu bez navázání na důležité zlomové okamžiky a vývoj, v tomto případě jde o dobu po roce 1850.

Zabývám se pouze zastupitelstvem, jelikož protokoly ze schůzí představenstva, jenž bylo užším orgánem obecního zastupitelstva, se nedochovaly. Počet schůzí konaných zastupitelstvem se pohyboval okolo 12 až 14 setkání ročně. Většinou se totiž zastupitelé scházeli jednou měsíčně a koncem nebo začátkem roku se konaly v jednom měsíci schůze dvě, jedna navíc, takzvaná mimořádná, zpravidla za účelem sestavování nebo revizí obecního rozpočtu. Na schůzích se projednávaly nejčastěji běžné a provozní záležitosti, například správa obecního majetku a jeho pronájem, udělování

⁴³ HLAVAČKA, M.: *Zlatý věk české samosprávy*, s. 172 – 173.

⁴⁴ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34, Pamětná kniha pro obec lanžhotskú, s. 42.

⁴⁵ SOkA Hodonín, fond OÚH, Přehledy obecního jmění a zadlužení obcí 1884-1914, inv. č. 1192.

domovského práva a s tím související chudinská zaopatření, schvalování obecního rozpočtu a s tím související obecní přírážky, prodej obecního dřeva, trávy a další.⁴⁶

Součástí práce jsou textové přílohy, které obsahují seznamy obecních zastupitelů, starostů a radních pro sledované období, přesněji od roku 1879 do roku 1913. Prostřednictvím obecních voleb občané, kteří disponovali volebním právem, ze svých řad volili 24 zastupitelů. Nově zvolení zastupitelé poté volili ze svého středu 6 radních a nakonec starostu. Podrobné údaje o tom, který zastupitel pochází ze kterého sboru, nám podává obecní kronika, ale pouze u voleb z roku 1885. Z tohoto důvodu se mezi tabulkami v textové příloze nachází pouze jedna s údaji o volebních sborech. Další tabulky jsou sestaveny již výlučně podle podpisů jednotlivých zastupitelů na obecních protokolech, svým podpisem na konci protokolu o schůzi stvrzovali svůj souhlas s projednaným obsahem. S tímto způsobem zjišťování jmen zastupitelů, tedy podle podpisů na jednotlivých protokolech, vyvstal závažný problém, jelikož není možné od sebe odlišit řádné členy obecního zastupitelstva od takzvaných náhradníků. Přílohy jsem se rozhodla dokončit tím způsobem, že některé tabulky obsahují vyšší počet jmen, než byl skutečný počet zastupitelů. Vypracovaný přehled zastupitelstev mi byl nápomocen při dalším studiu fungování obce.⁴⁷

2.1 Volební systém

Občany byli ti, kdo v obci vlastnili movitý nebo nemovitý majetek, nebo v obci měli stálý pobyt a vykonávali zde živnost nebo řemeslo. Důležité bylo, že tito lidé odváděli daně.⁴⁸ Oprávnění obyvatelé obcí měli možnost podílet se na volbě spoluobčanů do správních orgánů obce. Slovo oprávnění naznačuje, že tuto možnost zdaleka neměli všichni. Volební právo bylo totiž podmíněno majetkovým censem, který se odvíjel od velikosti zastoupeného jmění. To však nebyla jediná podmínka, právo volit měli dále pouze státní občané mužského pohlaví, kteří nebyli například trestně stíháni nebo z jiného důvodu vyloučeni zákonem z volebního práva. Volič musel být zletilý, svéprávný

⁴⁶ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913.

⁴⁷ Tamtéž, rok 1878 – 1913.

⁴⁸ Tamtéž, s 28 – 29.

a odvádět daň v předepsané výši. Do obcí se volilo pomocí cenové soustavy, jež se kombinovala se soustavou kapacitní, z toho vyplývá, že příslušníci honorací byli považováni za kapacity.⁴⁹ Voliči byli rozděleni do tří volebních kurií. Zařazení se provádělo, jak již bylo zmíněno, podle výše odváděných daní. Ten, kdo odváděl nejvyšší částku, spadal do první kurie, v níž stačilo na zvolení zástupce několik hlasů. Další kurii tvořili ti, co platili daně nižší a na zvolení již bylo potřeba podstatně více hlasů. Třetí kurie zahrnovala nejširší vrstvu obyvatelstva, která odváděla nejnižší daň, ale na prosazení kandidáta v ní bylo potřeba velkého počtu hlasů. Ten, kdo nedosáhl nejnižší možné stanovené hranice censu, postrádal volební právo.⁵⁰

Tímto volebním systémem si zámožné vrstvy obyvatelstva udržovaly řízení věcí veřejných ve svých rukou. Volební právo nemuselo zpravidla náležet pouze člověku s trvalým bydlištěm v příslušné obci. Majetek hrál bezesporu ve volebním systému druhé poloviny 19. století velkou roli. Právo volit tudíž náleželo také lidem, kteří postrádali domovského práva, ale v obci měli majetkové zastoupení, z něhož odváděli daň. Příkladem takového daňového poplatníka je na Břeclavsku kníže Lichtenštejn, který vlastnil své statky v této lokalitě téměř všude, takže ani Lanžhot není výjimkou. Kníže nebo jeho zástupce byl zván na důležitá jednání zastupitelstva obce, jakožto nejvyšší daňový poplatník. Na poradách tak byli přítomni knížecí úředníci, správcové nebo lesníci, kteří na volené zástupce dělali ekonomické nátlaky.⁵¹

Oprávnění voliči volili spoluobčany do obecního výboru na tříleté funkční období. Počet členů se odvíjel od počtu obyvatel příslušné obce. Obecní výbor následně volil ze svého středu představenstvo obce, to bylo tvořeno obecním starostou a obecními radními. Počet představených a radních musel splňovat určitá pravidla, obecních představených nesmělo být více než 1/3 členů obecního výboru a radní museli být nejméně dva. První z radních byl zároveň starostovým náměstkem.⁵²

⁴⁹ HLEDÍKOVÁ, Z.: *Dějiny správy v Českých zemích od počátků státu po současnost*, s. 301.

⁵⁰ ČAPKA, F.: *Lanžhot*, s. 240.

⁵¹ Tamtéž, s. 240.

⁵² HLEDÍKOVÁ, Z.: *Dějiny správy v Českých zemích od počátků státu po současnost*, s. 302.

„Pro nestatutární obce v globálu platí zjištění rakouských historiků, že volební účast bývala většinou nejvyšší v I. sboru (v průměru 60 – 90 %), v ostatních sborech byla nižší.“⁵³ Menší zájem příslušníků třetího sboru o účast na volbách si lze vysvětlit možnou frustrací a rezignací na komunální záležitosti. Lidé při pravidlech tehdejšího volebního systému měli zkrátka pocit, že svým hlasem nemohou celkový výsledek voleb nijak značně ovlivnit. Nástupem masových politických stran došlo ke změně, ve smyslu větší politizace společnosti a mobilizace přívrženců politických stran či hnutí. Před první světovou válkou tudíž i v malých obcích docházelo ke značnému zvýšení volební účasti.

Zmínka, na základě kterých by se dalo vypožorovat vnitřní pnutí mezi občany a vedením obce Lanžhot je minimum. Lanžhotská kronika zaznamenává malou voličskou účast při volbách roku 1888. Neuvádí však ani náznak možného důvodu znepokojení obyvatelstva. Několik měsíců po volbách v roce 1891 podali občané stížnost k okresnímu hejtmanství, kde bylo vytčeno shrnutí jejich nespokojenosti s vedením obce v následujících osmi bodech:

1. *V obci naší se přirážky silniční vybíraly k tomu účelu, aby se silnice ku Kosticím zřídila, avšak vzdor tomu se silnice až doposud nedělá!*
2. *Singulární majetek se stále užívá, avšak v účtech o tom není žádná zmínka.*
3. *V obci Lanžhot jest mnoho vod, které se dříve pronajaly a značný nájem nesly. Po několik roků se to nečiní a má obec tím ztrátu.*
4. *Kníže pán koupil plochu na englickou cestu a dotyčný obnos se v účtech nenachází.*
5. *Stelivo a píce se lacino prodává a z jara se za drahou cenu kupuje.*
6. *Přirážky se zvyšují a ničehož nevidět, že se v obci něco dělá a jest všechno zpustlé!*
7. *Do rozpočtu se dalo 700 K. na 3 obecní studně, 2 jsou opravené a nepotřebují žádnou opravu a jedna se nikdy neopravuje.*

⁵³ Tamtéž, s. 58.

8. *Na opravení obecního domu se 500 K. čítalo a dům ten se však neopravuje dle toho, na rozličné vydání se též čítalo několik set.*

Tato, výše citovaná, stížnost byla sepsaná občany: Janem Hrubým, Janem Benešem, Martinem Fojtíkem, Pavlem Uhlířem, Janem Ciprysem, Josefem Šajbochem, Janem Jarcem, Janem Mayerem, Janem Ciprysem, Vavřínem Brumovským, Michalem Šestákem, Karlem Urbáškem a Matějem Gajdou. Po porovnání jmen autorů stížnosti se jmény členů zastupitelstev jsem dospěla k závěru, že většina ze jmenovaných byla členy obecního výboru v předešlých letech nebo do něj byli delegováni spoluobčany v letech dalších.

Samotné uspořádání voleb s sebou neslo mnoho nedostatků, které byly zapříčiněny nedostatečným legislativním opatřením. Přípravu volebních seznamů mělo na starosti obecní představenstvo, jež nebylo pevně časově v práci omezeno, tudíž se často překračovala zákonem stanovená tříletá délka funkčního období obecních samospráv. Dalším možným negativem byla manipulace v rozdělování voličů do volebních sborů. Udělování čestných občanství bylo dalším způsobem možné machinace, jelikož dotyčný oceněný získal automaticky spolu s vyznamenáním také volební právo a příslušnost k prvnímu sboru. Touto metodou si chtělo odstupující zastupitelstvo dopředu zajistit třetinové vítězství ve volbách. Přepisování domů a pozemků pro vytváření nových falešných občanů bylo v našich zemích častým jevem, podobně jako například daňové podvody.

Počet členů obecního výboru se odvíjel od počtu právoplatných voličů. Volili se také náhradníci, a to v počtu poloviny volených členů obecního výboru. Každý sbor mohl zvolit kohokoliv z volitelných členů obce, nezáleželo na tom, z jakého sboru volitelný člen pocházel. Volba byla veřejná a probíhala ústně před volební komisí, jež byla složena ze zástupců všech volebních sborů. Každý volič vyjmenoval takový počet členů výboru a náhradníků, jaký měl volit daný sbor. Následně byl zvolen ten, kdo byl příslušníky daného sboru volen nejčastěji. Jednotlivé sbory volily postupně zpravidla od třetího k prvnímu sboru. Předcházelo se tak možnému zvolení jednoho člena několikrát. Členové výboru volili dále ze svých řad obecní představenstvo složené

z purkmistra a minimálně dvou radních. Při volbě byla rozhodující absolutní většina odevzdaných hlasů.⁵⁴

Základní pramenný materiál jako voličské listy, hlasovací listy nebo reklamace, pomocí něhož by bylo možné podrobně se zabývat průběhem voleb v dané obci ve sledovaném období, se bohužel nedochoval. Zápisy o volbě obecního zastupitelstva v Lanžhotě jsou k dispozici až od roku 1919.⁵⁵ O volbách se tedy dovídáme pouze z dochovaných zápisů obecního zastupitelstva, údaje vyplývající z těchto zápisů jsou však pouze okrajové a není možné podle nich sestavit úplný obraz o průběhu voleb. Na základě tohoto pramenu lze vysledovat alespoň rok a měsíc, ve kterém volby proběhly a jména občanů, kteří se podíleli na obecní samosprávě. Na tabulkách zastupitelů obsažených v příloze této práce je patrné, že zákonem ustanovená doba tříletého funkčního období zastupitelstva byla zpravidla překračována. Nejčastěji byla doba funkčního období překračována o tři až čtyři měsíce.⁵⁶

Když došlo k reklamaci, bylo zastupitelstvo povinno zvolit reklamační komisi, ta byla během sledovaného období volena celkem dvakrát, v roce 1904 a 1907, o dalším průběhu řešení těchto reklamací projednávaných komisí protokoly zprávy nepodávají. Zastupitelé mohli být odvoláni z vykonávání své funkce i z jiných důvodů, k takovému případu došlo v Lanžhotě v roce 1881. Důvodem odvolání čtyř členů zastupitelstva bylo pravděpodobně trestní řízení vyvolané hospodským Antonínem Strakou, který se dožadoval zaplacení dluhu ve výši 71 zl 39 kr za prodané nápoje a občerstvení zastupitelstvu. Jednalo se o dluh, který mělo hospodskému údajně způsobit bývalé zastupitelstvo v čele s bývalým starostou Josefem Strakou, nynějším členem výboru. V březnu 1879 hospodský přešel na řešení tohoto sporu soudní cestou. Zastupitelstvo na tuto skutečnost reagovalo předvoláním bývalého obecního hospodáře pana Pivničky na příští schůzi. Ten vypověděl, že se s panem A. Strakou vypořádal za přítomnosti bývalého starosty Josefa Straky a zastupitelů Josefa Bartoše, Jakuba Beneše

⁵⁴ ČOPÍK, J.: *Proměny a kontinuita české komunální politiky*, s. 29.

⁵⁵ ZIMÁKOVÁ, A.: *Inventář obce Lanžhot*.

⁵⁶ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913.

a Ondřeje Jarce, jelikož všichni jmenovaní byli členy zastupitelstva i v tomto funkčním období, museli být podle zákona odvoláni z funkce, dokud se celá záležitost nevyřeší.⁵⁷

Jak již bylo řešeno v úvodu kapitoly, zastupitelstvo po nástupu do svého úřadu volilo ze svého středu užší orgán obecního zastupitelstva, tedy obecní představenstvo. O volbě obecního představenstva se žádné zmínky nedochovaly. Volba představenstva nebyla však jedinou volbou, která na nové zastupitele čekala. Pravidelně volili ze svých řad revizory účtů, zdravotní komisi, komisi pro ohledávání dobytka, silniční komisi, školní radu a obecní zaměstnance. Zaměstnancům obce se budu podrobněji věnovat v kapitole 2. 1. 2. v návaznosti na hospodaření obce, jelikož platy obecním zaměstnancům byly dalším břemenem pro obecní rozpočet.⁵⁸

2.1.1 Finance a obecní rozpočet

V první polovině 19. století byly roční rozpočty moravským obcím velmi nízké a jejich struktura jednoduchá. Struktura byla spíše feudálního rázu, kdy nejdůležitějším zdrojem příjmů bylo pachtovné z pronajatých pozemků a prodeje dříví a trávy z obecních lesů a luk. Situace se postupem času měnila, největší změny se odehrávaly v samotném závěru 19. století. „Města prodělávala překotné změny v souvislosti se vzájemně propojenými procesy industrializace, urbanizace a výstavby moderní komunální infrastruktury.“⁵⁹ S těmito nákladnými procesy rychle narůstaly náklady a obce musely řešit další závažný problém, a to kde peníze naopak čerpat. Situace byla závažnější u malých nízkorozpočtových obcí, kde staré městské honorace především z řad řemeslníků, živnostníků a obchodníků chtěly zachovat rovnováhu obecního hospodaření a vyvarovat se přijímání půjček, tudíž v jejich zájmu nebylo budování komunálních monopolních podniků, jako například vodovodu, kanalizace, centrální porážky nebo veřejného osvětlení.⁶⁰

⁵⁷ Tamtéž, rok 1878.

⁵⁸ Tamtéž, 1878 – 1913.

⁵⁹ KLADIWA, P. *Muži z radnice*, s. 212.

⁶⁰ Tamtéž, s. 212.

Tomuto konzervativnímu modelu byla učiněna přítrž hlavně ze zdravotně-hygienických důvodů. Od 80. let probíhala vlna komunalizace, která s sebou nesla poměrně velké množství komunálních investic. „Rostoucí zdaňování širokých vrstev obyvatelstva a vysoké zadlužení měst u peněžních ústavů představovalo nejschůdnější (ne-li dokonce jediné možné) řešení, jak získat prostředky potřebné pro vybudování infrastruktury, alespoň trochu odpovídající dobovým požadavkům.“⁶¹ Důležitou složkou příjmů byla obecní přírážka, která se vypočítávala na základě výsledku porovnání příjmů a výdajů. Již zcela očekávaným výsledkem byl rozpočtový schodek, kvůli kterému docházelo samozřejmě ke zvyšování obecních přírážek. Narůstání přírážek musely obecní samosprávy u svých občanů obhajovat. V poslední čtvrtině 19. století bylo obecní hospodářství liberálního rakouského státu ovlivňováno poskytováním státních subvencí a státními přímými investicemi.⁶²

S nízkým rozpočtem se neustále potýkala také obec Lanžhot, tuto problematiku se pokusím nyní vysvětlit na konkrétním příkladu. Návrh na obecní rozpočet podávali lanžhotští zastupitelé již v prosinci předešlého roku, tento návrh byl během ledna a února znovu projednán, následně došlo k jeho definitivnímu schválení. Přírážka se vypočítávala s celkového úhrnu vybíraných daní odváděných občany státu. Roku 1902 dosahovaly příjmy 4 255zl a výdaje 6 961 zl. Rozdíl příjmů a výdajů je -2 706 zl, výsledkem je tedy rozpočtový schodek. Na základě výkazu o dani byla zjištěna celková výše daně, kterou měli občané odvést státu, v tomto roce byla tato částka ve výši 10 825 zl. Procento přírážky, kterou měla obec krýt rozpočtový schodek, se vypočítalo podílem rozpočtového schodku a celkové odváděné daně. V procentuálním vyjádření vyšla v daném roce 25% přírážka na dani. Touto přírážkou se měl krýt rozpočtový schodek a vyrovnat tak příjmy a výdaje. Za sledované období zpravidla výdaje převyšovaly příjmy a výše obecní přírážky měla vzestupnou tendenci. V roce 1878 byla vybírána přírážka ve výši 18 % a roku 1814 se toto procento vyšplhalo na 40 %. Stoupající tendence obecní přírážky je snadno objasnitelná rozvojem infrastruktury, jež obec prodělávala od 80. let

⁶¹ Tamtéž, s. 213.

⁶² Tamtéž, s. 213 – 214.

19. století.⁶³ Otázkou zůstává, zda byla přírážka příliš vysoká, nízká nebo standardní. V roce 1896 zastupitelé při projednávání rozpočtu několikrát zdůraznili, že obecní přírážka nesmí být vyšší než 18 %, jelikož občané jsou dlouhodobě znepokojeni neustálým navyšováním této sazby. Na základě tohoto faktu se domnívám, že hranice 18 % byla pro občany neúnosnější, ale i tak se především ke konci 19. století a počátku 20. století navyšování přírážek obyvatelé z důvodu rozvoje infrastruktury neubránili.

Počátkem nového roku byl pravidelně volen obecní hospodář a jeho zástupce pro případ jeho nepřítomnosti. Volba probíhala takzvaným cedulkovým systémem, kdy pozici získal člen zastupitelstva s nejvyšším počtem hlasů. Funkce jeho zástupce logicky připadla člověku s druhým nejvyšším počtem hlasů. Dalším každoročním úkonem spojeným s obecním rozpočtem bylo takzvané skládání obecních účtů z předešlého správního období. Tyto účty byly prozkoumány revizory obecních účtů. Komise revizorů se skládala většinou ze tří až čtyř členů zastupitelstva volených obecním výborem. Po důkladném prozkoumání se účty znovu předkládaly na zasedání zastupitelstva. V případě správnosti účtů byla celá věc uzavřena, ale pokud se naskytly účetní nesrovnalosti, bylo schválení odloženo do doby, kdy došlo k napravení nedostatků.⁶⁴

K větším nesrovnalostem v obecních účtech došlo v Lanžhotě celkem dvakrát, obě záležitosti byly ve spojení s nástupem nového starosty. Poprvé k problému se schvalováním účtů došlo v roce 1878, kdy bývalý starosta pan Josef Straka odmítal vyzvání zastupitelů, aby předložil účty z předešlých let k prozkoumání. Později k předložení účtů svolil a na zasedání se dostavil o Velikonocích toho roku. K projednání byly předloženy účty z let 1872 až 1877. Proč vůbec došlo ke skládání účtů za několik let zpětně najednou je těžko odůvodnitelné, jelikož nejsou k dispozici zápisy obecního zastupitelstva pro daná léta. Později byl Josef Straka zažalován, jelikož odmítl vykázat účty z lesních a školních příjmů. Následně byl odvolán pro častou nepřítomnost i z funkce zastupitele.⁶⁵ Ke druhému případu nesrovnalostí v obecních účtech došlo po náhlé smrti

⁶³ Tamtéž, rok 1914.

⁶⁴ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913.

⁶⁵ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913, rok 1878.

starosty Františka Cipryse v roce 1887. Zastupitelstvo navrhovalo zástupci velkostatku, aby nesrovnalosti v účtech po bývalém nepořádném starostovi byly odpuštěny, s tímto návrhem se však velkostatek nesmířil a celá záležitost byla oznámena na zemském výboru.⁶⁶ Případ byl s konečnou platností uzavřen až v roce 1903, kdy byla pohledávka manželce zemřelého starosty paní Barboře Ciprysové zemským výborem odpuštěna.⁶⁷

2.1.2 Obecní zaměstnanci

Každým rokem zastupitelé volili obecní služebníky, tedy obecní zaměstnance, kteří obstarávali běžné fungování obce. I když volba probíhala každým rokem, služebníci se moc často neměnili, jelikož si vážili svého trvalého příjmu. Zastupitelé také neměli zájem na zbytečných změnách, jenom ponocný Antonín Prajka byl při obnovování svého úřadu od obce napomenut, že se nesmí opíjet a noční službu musí vykonávat pořádně, jinak mu bude uložena pokuta ve výši od 5 krejcarů do 5 zlatých. Dalším napomenutým služebníkem byl obecní pastýř, který se mimo jiné doma staral o obecního plemenného kance.⁶⁸ Chovatelé obecních kanců zodpovídali za jejich zdravotní stav, a měli také dbát na provedení všech zdravotních opatření, jež byla nařizována okresním zvěrolékařem. V roce 1911 pastýř Josef Kotrba obecního kance nenechal očkovat a kvůli jeho nezodpovědnosti kanec pošel. Kotrba byl od obce napomenut a musel zakoupit kance nového.⁶⁹ Každoroční smlouvu sjednávala obec také s ošetřovatelem obecních býků. Ošetřovatel bydlel v domku u býkárny. Tento dům č. 91 stával v ulici Komárnov.⁷⁰ Mezi obecní služebníky se řadili obecní hospodáři, policajt, policejní sluha, hlásný, pasák junců, pasák koz, pasák krav, polní hotaři, hajní a pohrabáč silnic. Na službu se vztahovalo mnoho dalších úkolů, které museli služebníci obstarávat, například polní hotaři (hlídači) měli v hlavní náplni práce hlídání polí, ale zodpovídali dále za stav polních cest.

⁶⁶ Tamtéž, rok 1887.

⁶⁷ Tamtéž, rok 1903.

⁶⁸ ČAPKA, F.: *Lanžhot*, s. 244.

⁶⁹ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913, rok 1911.

⁷⁰ ČAPKA, F.: *Lanžhot*, s. 244.

Polovičním obecním služebníkem byl dále ten, kdo měl na starosti natahování školních a kostelních hodin. Od roku 1878 tuto službu zastával Josef Pelikán, za službu mu bylo placeno 50 zl ročně. Nejvyšší roční plat 100 zl dostával za svoji práci starosta, dalších 12 zl měl za vybírání daně a při prodeji obecní trávy mu náležel jeden díl louky, jež dávala tři fůry sena a mohl si brát hnůj z obecní býkárny.⁷¹ Roční platy postupem času stoupaly. Pan starosta k roku 1891 pobíral plat ve výši 200 zl, policejní služebník Antonín Prajka 90 zl, obecní písař 65 zl. a Antonín Jurkovič za vydržování kance 20 zl.⁷² K roku 1901 pobíral obecní strážník již plat ve výši 300 K. Od tohoto roku již vybírání obecních přírážek nenáleželo k povinnostem pana starosty, ale bernímu adjunktovi panu Pleskotovi, jemuž bylo za vybírání obecních přírážek přislíbeno 60 K, pokud však vybere i staré dlužné přírážky.⁷³

2.1.3 Udělování domovského práva a péče o chudé

Finanční podpora chudých a nemocných byla úzce spjata s udělováním domovského práva, jeho udělování bylo v přenesené působnosti obcí. „Domovské právo v Rakousku mělo velký význam pro nejnižší vrstvy obyvatelstva, protože domovská obec představovala jediné místo, odkud nemohl být chudý, nemocný, práce neschopný či starý člověk vyhnán a kde mu měla být poskytnuta pomoc podle možností obecních financí v rámci chudinských zákonů.“⁷⁴ Péče o chudé a nemocné bylo nejvíce projednávaným tématem na zasedáních obecního zastupitelstva spolu s udělováním domovského práva.

Zásadní změna pravidel pro přijímání nových občanů do obecních svazků byla provedena prostřednictvím říšského zákona ze dne 3. prosince 1863. Domovské právo bylo totiž nově definováno v prvé řadě liberální podnikatelskou vrstvou. Podnikatelé byli sice závislí na přílivu pracovních sil do větších měst z venkovského prostředí, ale chyběla jim ochota převzít na svá bedra sociální zodpovědnost v případě stáří, choroby nebo invalidity

⁷¹ Tamtéž, s. 244.

⁷² SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913, rok 1891.

⁷³ Tamtéž, rok 1904.

⁷⁴ FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří: *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno 2006, s. 138.

za své pracovní síly. Zaopatření pracovních sil v případě chudoby, tak zůstalo záležitostí jejich domovské obce. Domovské právo tak bylo možno nabýt pouze narozením členům obce, sňatkem, získáním místa u dvorských, státních, zemských zaměstnavatelů, s nastoupením veřejného úřadu, nebo výslovným dobrovolným přijetím obce do svého svazku. Přijímání nových občanů tak bylo zcela v kompetenci obcí, proti jejichž rozhodnutím se nedalo odvolat. Touto strukturou zákonů o domovském právu byly velmi zatěžovány obecní pokladny venkovských regionů. „Pojem domova se tak stal pouhou fikcí. V roce 1869 žilo 80 % obyvatelstva Moravy v jiné obci, než v té, ve které se narodili (v Čechách 72,4 %, průměr pro celé Předlitavsko 78,7 %).

Podle domovské příslušnosti byly definovány dvě kategorie občanů, a to členové obce a cizinci. Mezi členy se řadili obecní příslušníci, které obec považovala za své. Pod druhou kategorií se rozuměli lidé, kteří vlastnili v obci majetek nebo právo k vykonávání řemesla v dané obci. Nejpodrobnější informace o zdržování cizích příslušníků v obci podává matrika cizích příslušníků. Ta byla vedena pravděpodobně od roku 1881, jelikož z tohoto roku pochází nejstarší zápis. Jako cizí příslušníci se v Lanžhotě zdržovali především živnostníci, obchodníci, řemeslníci, státní zaměstnanci a dělníci. Ze živnostníků krejčí Jakub Mikřík z Klobouček na Vyškovsku, kramář Antonín Polák z Kútů, mlynář Josef Habán z Čechovic, obchodník Jakub Kurz ze Šaštína, hostinský Mořic Lambergz Ladné, obchodník Josef Schild z Koběric, hospodský Karel Oščádal, pekař Michl Josef z Břeclavi, řezník František Bína z Mysliboři, svobodný stavební podnikatel Josef Koschik a pekař Josef Metzke.⁷⁵

Ke stěhování byli nuceni státní zaměstnanci, tak do obce jako cizí příslušníci byli začleněni pracovníci četnické stanice, jež byla zřízena roku 1872 pro dodržování pořádku v obci.⁷⁶ Zaměstnávala strážmistra Karla Lustiga z Police a velitele četnické stanice Josefa Kupsu ze Svitávek. Nové pracovní příležitosti vyvstaly spolu se stavbou Severní dráhy, za touto prací se do obce přistěhovali topič Cyril Němeček z Tvrdonic, železniční strážník Antonín Urbánek z Holasic, zámečník František Nevrla z Hodonína a dělník Antonín Pospíšil z Přerova. V lesnictví byli zaměstnáni hajný Štěpán Mužík z Charvatské

⁷⁵ SOKA Břeclav, fond Lanžhot B 34, Matrika cizích.

⁷⁶ ČAPKA, F.: *Lanžhot*, s. 241.

Nové Vsi, myslivec Karel Schwetr z Hoštěnice a knížecí hajný Michal Jankovič z Charvatské Nové Vsi.⁷⁷ Z cizích příslušníků obsažených v matrice nabyli domovského práva dělník Josef Rabušic a zámečník František Nevrla.

Žádosti o vydání domovského listu bylo možné podávat prostřednictvím obce, ve které se žadatel právě nacházel nebo prostřednictvím okresního hejtmanství. Na základě několika dopisů okresního hejtmanství byl roku 1889 vydán domovský list pro Ignáce Vaňka. Nejprve však zastupitelstvo jeho žádost řádně projednalo a prozkoumalo dotýčného spisy u okresního hejtmanství. Zde bylo nalezeno právo příslušenství ze dne 16. června 1867, dopisy starosty a dvou členů výboru s obecními pečeti. Na základě tohoto prozkoumání zastupitelstvo nemělo námitek na přijetí Ignáce Vaňka do obce.⁷⁸

Domovské právo mohlo být také držiteli odebráno na základě vypovězení z obce takzvaně postrkem, například kvůli nevhodnému chování. Tak tomu bylo v případě Anny Zajíčkové, která byla roku 1908 vypovězena z obce na základě udání svědectví sedmi spoluobčanů. Byla obviněna z nepokojného a nepořádného života. Přitížila jí ještě další skutečnost, že byla v minulosti trestně stíhána. Obecní zastupitelstvo jí tak udělilo 14 denní lhůtu k vystěhování.⁷⁹ Zvláštním případem bylo odebrání domovského listu Samuelu Kopplovi, jemuž bylo domovské právo vydáno roku 1884. Obecní výbor totiž roku 1889 dospěl k zjištění, že pan Koppel byl do obecního svazku vzat neoprávněně bez jeho souhlasu a řádného protokolárního řízení. Na základě této zjištěné skutečnosti byl domovský list Samuela Koppla prohlášen za neplatný.⁸⁰ Důvodem zvláštního počínání zastupitelů mohlo být náboženské vyznání pana Koppla. Byl totiž židem, který v obci provozoval hospodu, byl obchodníkem s dobytkem a krupařem.⁸¹ Živnost v Lanžhotě pan Koppel provozoval od roku 1882. Radní se na židy dívali odjakživa „skrže prsty“, mohli se jej tudíž chtít zbavit pomocí zneužití pravomocí ohledně domovského práva.

⁷⁷ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34, Matrika cizích.

⁷⁸ Tamtéž, rok 1889.

⁷⁹ Tamtéž, rok 1908.

⁸⁰ Tamtéž, rok 1908.

Domovské právo mohlo být vydáno takzvaným výslovným přijetím do svazku obecního. V tomto případě musel dotyčný, který žádal domovské právo, zaplatit poplatek. Peníze byly následně odvedeny do obecní pokladny.⁸² Roku 1891 tímto způsobem nabyl domovské právo František Gajda (č. p. 5), do obecní pokladny odvedl částku ve výši 20 zl.⁸³ V prosinci 1905 založila obec chudinský fond, do něhož vložila, jako základní kapitál částku 100 K.⁸⁴ Od této chvíle se vybrané peníze za domovská práva odváděly ne jako dříve do obecní pokladny, ale do chudinského fondu. Postupem času se částka zvyšovala, v roce 1907 tak rotník Martin Darmovzal odvedl do chudinského fondu 100 K.⁸⁵ Příjmy do chudinského fondu obec zajišťovala mnoha způsoby, jedním z častých bylo udělování hostinských koncesí. Největší obnos za sledované období přispěl na chudé hostinský Unger, ten žádal o udělení hostinské koncese několik let, nakonec se jí dočkal, ale pod podmínkou zaplacení 500 K do chudinského fondu.⁸⁶ Další větší vklad do tohoto fondu zaslal již zmiňovaný majitel břeclavského cukrovaru. Podnikatel Kuffner daroval peněžní obnos ve výši 100 K, jež si měli po jedné koruně rozdělit místní chudí. Tento jeho dobročinný počin může vypovídat o jeho sociálním cítění, jelikož mnoho lanžhotských dělníků pracovalo v jeho akciové společnosti.⁸⁷

Řešení chudinských záležitostí bylo nejčastěji projednáváním bodem na schůzích obecního zastupitelstva. Zastupitelé přidělovali starým nebo vážně nemocným lidem finanční příspěvky, nejčastější se jednalo o jednorázové podpory nebo v menší míře o podpory trvalé. Trvalou podporu přidělovala obec lidem, kterým udělila takzvané vysvědčení chudoby. Obec přispívala sociálně slabým na byt, tato podpora byla přidělena roku 1900 Anně Hostinské v hodnotě 10 zl ročně a Rozalii Hrnčířové ve výši 8 zl.⁸⁸ Soustavnou

⁸¹ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B34, Matrika obce Lanžhot.

⁸² Domovské právo dle zákona z 3. Prosince 1863, ř. z. č. 105 a zákona ze dne 5. Prosince 1896, ř. z. č. 222. Brno 1912, s. 8.

⁸³ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913, rok 1891.

⁸⁴ Tamtéž, rok 1905.

⁸⁵ Tamtéž, rok 1907.

⁸⁶ Tamtéž, rok 1911.

⁸⁷ Tamtéž, rok 1905.

⁸⁸ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913, rok 1906.

chudinskou podporu mohla obec na základě uvážení zvýšit. Žádost o zvýšení chudinské podpory podávali občané nejprve k obecnímu zastupitelstvu, pokud jejich žádosti nebylo vyslyšeno, mohli rozhodnutí obce reklamovat u vyšší instance, tedy u okresního hejtmánství. Takto učinil Josef Čermák, kterému okresní hejtmánství vyšlo vstříc a obci nařídilo zvýšit jeho chudinskou podporu z 3 zl na 8 zl. Zástupci obecní samosprávy nařízení vyslyšeli, ale ne do důsledku, jelikož Čermákovi příspěvek zvýšili pouze na 5 zl.

V případě žádostí jiných obcí, u nichž se vyskytoval občan náležící domovským právem ke svazku lanžhotské obce, byla tato skutečnost nejprve řádně prozkoumána. Žádost obce Dolní Bojanovice o finanční příspěvek těžce nemocnému Ondřeji Čekalovi tak byla odročena, z důvodu pátrání po jeho vazbách na zdejší obec.⁸⁹ Obec musela zaopatřit rodiny po zemřelých obecních příslušnících. Vdova Františka Kameníčková bytem v Kosticích žádala o podporu obec Lanžhot, odkazovala se na domovské právo po svém manželovi. Žádostí podobného charakteru bylo nejvíce vyžadováno lidmi, kteří se zdržovali v jiné obci.

Na podporu měly také nárok nemanželské děti a sirotci. Sirotci byli přiděleni do pěstounské péče jiné rodině, té obec platila za výchovu a veškerou poskytnutou péči. O nemanželské dítě Magdaleny Ondryškové se starala Anna Kyclová, za to jí obec ročně platila 4 zl.⁹⁰ V poskytování chudinských podpor byli zastupitelé nejbezpečnější u dospělých jedinců, jejich žádost se nejvíce odročovaly, jelikož zastupitelé důkladně prošetřovali, jestli dotyčný žadatel opravdu není schopen práce. Naopak příspěvky nemanželským dětem nebo sirotkům poskytovala obec ihned bez jakýchkoliv průtahů, i když se třeba dítě vyskytovalo v jiné obci. V případě hospitalizace měla obec povinnost přispět na nákladnou léčbu. Roku 1889 byla zaplácena útrata břeclavské nemocnici za dceru Marie a Richarda Kratochvílových. Celková částka činila 126 zl. Obec přispěla na tento dluh rodině Kratochvílových 100 zl, zbylých 26 zl měl otec za svoji dceru uhradit sám.⁹¹ Na sirotky po zemřelé Jenovéře Gálové obec přispívala 36 K ročně.⁹²

⁸⁹ Tamtéž, rok 1906.

⁹⁰ Tamtéž, rok 1907.

⁹¹ Tamtéž, rok 1889.

2.1.4 Půjčky

Peníze na rozvoj infrastruktury obstarávaly obce pomocí půjček. Po schválení půjčky zastupitelstvem vybralo město celý schválený obnos. Tu část obnosu, která nebyla neprodleně proinvestována, uložilo město jako úročený vklad do jiného finančního ústavu, obvykle do spořitelny. Obce své dluhy splácely hlavně z daňového zatížení obyvatelstva, které neustále narůstalo. O většině výdajů nemohly obecní samosprávy rozhodovat zcela svobodně a samostatně. Byly totiž neustále svazovány zákony, které jim nařizovaly finanční podporování školství, veřejného zdravotnictví, zásobování nezávadnou vodou a potravinami, řešení chudinství, zajištění veřejné bezpečnosti a další.⁹³

Zakládání peněžních ústavů svědčilo o významnosti a ekonomické prosperitě obcí.⁹⁴ Zakládání záložních a spořitelních spolků bylo neodmyslitelným produktem nastupujícího kapitalismu. Úvěrová potřeba se značně lišila na jedné straně u obchodníků, živnostníků a jiných výrobců, od zemědělců na straně druhé. Této skutečnosti se musela také přizpůsobit především organizace peněžnictví. Rychlý nárůst zakládání peněžních ústavů nastal počátkem 20. století. Nejčastěji se zakládaly spořitelny, okresní záložny hospodářské, družstevní záložny Schulze-Delitzschova i Raiffeisenova typu, kontribučenské záložny a všechny ostatní peněžní ústavy vzešlé později z těchto typů ústavů, které fungovaly především na venkově.⁹⁵

První zákonná norma pro spořitelny byla vydaná dne 26. září 1844 a platila více než 70 let jako rakouský spořitelní regulativ. „Regulativ důsledně vycházel z myšlenky, že spořitelny jsou sociální instituce, určené k ukládání drobných úspor nezámožných lidových vrstev, kterým rozmnožují formou úroků nastřádané částky a podporují tak v lidech smysl pro pracovitost a spořivost.“⁹⁶ Z toho důvodu regulativ za nejprůhodnější zakladatele spořitelien pokládal nejprve spolky lidumilů, načež obce chápal spíše

⁹² Tamtéž, rok 1902.

⁹³ Tamtéž, s. 216.

⁹⁴ MAIER, Karel: *Hospodaření a rozvoj českých měst 1850 – 1938*. Praha 2005, s. 92.

⁹⁵ PLECHÁČEK, Ivo: *K dějinám spořitelnictví v Československu*. Praha 1983, s. 5 – 6.

⁹⁶ Tamtéž, s. 8 – 9.

jako vedlejší řešení. Jelikož bylo takových spolků ve 2. polovině 19. století poskromnu, ujal se činnosti zakládání spořitelen v první řadě obec. Činností spořitelen bylo hlavně půjčování peněz na hypotéky, zálohy na rakouské státní papíry a akcie rakouské Národní banky. Zisk měl spořitelně sloužit v první řadě k rozšiřování rezervního fondu a k účelům prospěšným obci.⁹⁷

S rozrůstáním obce vystupovaly do popředí hospodářské problémy a potřeby mobilního kapitálu. Tyto problémy měl zažehnat Spořitelní a záloženský spolek ustavený v Lanžhotě dne 13. září 1899.⁹⁸ Spořitelní a záloženské spolky jako drobné peněžní ústavy obstarávaly rolníkům vklady a poskytovaly levné úvěry.⁹⁹ V této chvíli se nabízí nejvhodnějším způsobem přiblížit problematiku financování obce prostřednictvím nahlédnutí do fungování záloženského a spořitelního spolku. Provést analýzu nakládání spolku s finančními prostředky, jeho fungování, návaznost členské základny na vedení obce a dalších jeho činností, však není možné. Důvodem opět není nic jiného než absence pramenů. O existenci Spořitelního a záloženského spolku v obci se dovídáme pouze ze záznamu ve spolkovém katastru.¹⁰⁰ Další agenda se nedochovala.

Ve výkazu obecních dluhů obce Lanžhot byly zaznamenány tři půjčky. První u Hypoteční banky markrabství Moravského v částce 2 300 korun, ta byla vypůjčena roku 1882 na stavbu silnice. Od roku 1899, tj. od založení Spořitelního a záloženského spolku, si obec vypůjčovala peníze již výlučně zde. Další dvě půjčky obec vynaložila na školní platy. Na základě usnesení obecního výboru v únoru roku 1904 byla půjčena částka 1 800 K a v dubnu téhož roku 1 000 K. Tyto výkazy potvrzují skutečnost, že obec Lanžhot byla členem místního Spořitelního a záloženského spolku. Rok zániku této instituce není znám, ale výkazy potvrzují, že všechny závazky obec spolku splatila.¹⁰¹

⁹⁷ Tamtéž, s. 8 – 9.

⁹⁸ ČAPKA, F.: *Lanžhot*, s. 254.

⁹⁹ KORDIOVSKÝ, Emil a kol.: *Rakvice*. Rakvice 2003, s. 93 – 95.

¹⁰⁰ MZA Brno, B40/I 436e, Spolkový katastr Zemského úřadu v Brně pro politický okres Hodonín.

¹⁰¹ SOkA Hodonín, fond OÚH, Přehledy obecního jmění a zadlužení obcí 1884-1914, inv. č. 1192.

O půjčkách ze staršího období zpravují pouze zápisy obecního zastupitelstva, bohužel informace z těchto protokolů jsou spíše okrajové, ale i tak si podle nich lze utvořit představu o zadlužování obce. V roce 1884 byla obcí vzata směnka u břeclavské spořitelny na 600 zl za účelem zaplacení školních platů. Téhož roku byla vzata další půjčka na školní platy, tentokrát ve výši 500 zl u Břeclavské rolnické záložny. Tento dluh byl začátkem roku 1886 zaplacen takzvanou sekvestrací z obecního nájmu.¹⁰² Z tohoto náhledu do obecních půjček vyplývá, že jejich převážná většina byla vzata za účelem placení školních nákladů.

Půjčky byly pro obecní rozpočet značným finančním břemenem. Na příkladu rozsáhlé přestavby kostela, která proběhla v roce 1892, se pokusím o procentuální promítnutí půjčky do obecního rozpočtu. Přestavbu kostela bych chtěla zmínit také z dalšího dvou důvodů. Prvním je výjimečnost projektu, na kterém se do jednání o financování stavby zapojily hned tři instituce, tedy farnost, patron kostela a obec. Druhým důvodem je opomíjení důležité osoby lanžhotské farnosti, duchovního otce Pavla Příhody.

Knih „Lanžhot“ staví do čela projektu rozšíření kostela knížete Jana II. z Lichtenštejna, tomu samozřejmě velký podíl na přestavbě upřít nelze, ale podle mého názoru by největší zásluha měla být připisována Pavlu Příhodovi. Jeho jméno bylo již zmiňováno, jakožto jména zakladatele nejstarší dochované farní kroniky, tento počin však nebyl jediným, kterým se zapsal do historie obce. Nejvýznamnější čin vykonal tento farář, který svůj úřad vykonával v obci po dobu 30 let, paradoxně až po své smrti. Pavel Příhoda zemřel dne 26. května 1863 a zanechal po sobě závět, v níž odkázal 12 000 zl lanžhotské farnosti, 14 000 zl na rozšíření kostela a 4 000 zl zdejšímu ústavu chudých ve státních papírech. Rozšíření kostela bylo nutné z důvodu populačního růstu, kdy kolem roku 1900 měl Lanžhot kolem 3 000 obyvatel a kostel s nedostačující kapacitou pro 400 posluchačů.

Po dlouhém naléhání faráře Dominika Gottwalda a místních farníků svolil roku 1892 patronátní pán kostela, kníže Jan II. z Lichtenštejna, k rozšíření lanžhotského

¹⁰² SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913, rok 1884 – 1886.

svatostánku.¹⁰³ Patronátní právo nad lanžhotskou farností totiž zůstalo šlechtickému rodu Lichtenštejnů i po roce 1862, kdy došlo k faktickému konci stavovství.¹⁰⁴ Jan II. neporušil v této záležitosti svoji pověst dobrotivého patronátního pána a k vykonání projektu dal své svolení.¹⁰⁵ Dále věnoval na tento účel finanční příspěvek ve výši 4 000 zl. Za dobu, která uběhla od smrti faráře Příhody, se jím uložený kapitál v brněnské spořitelně zúročil na 40 316 zl 26 kr a 28 zl 25 kr v hotovosti. Obec přispěla na stavbu částkou 2 500 zl a část obyvatel, jakožto spoluvlastníci části lesa zvaného Jasenová přispěli jejím prodejem knížeti na opravu kostela 5 379 zl 81 kr.¹⁰⁶ Na základě níže vyhotovené tabulky se pokouším procentuálně vyjádřit výši finančních obnosů, které byly věnovány na rozšíření kostela. Pavel Příhoda tedy věnoval na stavbu více než 3/4 celkového rozpočtu, z tohoto důvodu jej považuji za nejdůležitější osobu, díky které proběhlo rozšíření kostela do podoby, jak tuto dominantu města známe dnes.

Přispěli	Finanční obnos (ve zlatých)	Částka (v %)
Pavel Příhoda	40 344,51	77,3
Občané	5 379,81	10,3
Jan II. z Lichtenštejna	4 000,	7,6
Obec	2 500,	4,8
Po zaokrouhlení celkem	52 224	100

Kníže zadal vyhotovení plánů přestavby kostela svému architektovi na Lednickém panství, tedy Karlu Weinbrennerovi. Jím vyhotovené plány byly schváleny zvláštní komisí skládající se z c. k. okresního hejtmána pana Spenglera z Hodonína, c. k. krajského inženýra z Uherského Hradiště, knížecího správce z Břeclavi Augustina Suchomela, architekta Weinbrennera, kontrolora stavby a sekretáře pana Mayera z Břeclavi a knížecího stavitele pana Roszáka. U tohoto právního aktu byl dále přítomen místní farář a děkan

¹⁰³ Soukromá farní kronika obce Lanžhot 1938-1947.

¹⁰⁴ Hlavačka – doplnit, s. 11 – 13.

¹⁰⁵ JIRÁK, Matouš: *Jubilejní památky knížete Jana II. z Lichtenštejna*. In: Vyškovský sborník VIII. Slavkov u Brna 2011, s. 97.

¹⁰⁶ Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913, rok 1903.

Dominik Gottwald, starosta obce Jan Švirga a radní Pavel Ciprys, Jakub Straka, Josef Kořínek, Michal Uher, Jan Ciprys a kostelní hospodáři Josef Straka a Jan Třetina.¹⁰⁷

Na příkladu přestavby kostela je viditelná spolupráce farníků s obecním zastupitelstvem. Není také divu, jelikož kostelní hospodáři Josef Straka a Jan Třetina byli téhož roku také členy zastupitelstva a v dalším funkčním období se mezi zastupiteli vyskytuje také farář Dominik Gottwald. Oprava fary, jež se odkládala bez mála 30 let, se konečně uskutečnila. Značnou zásluhu na ujednání tohoto projektu měli zajisté také farníci, kteří se dostali do řad zastupitelstva a mohli tak lépe vyvíjet vnitřní nátlak na tento samosprávný obecní orgán.

Po nastínění průběhu jednání o přestavbě kostela nyní přistoupím k hlavní myšlence, která byla vytčena v úvodu kapitoly, tedy k promítnutí půjčky do obecního rozpočtu. Obec si vzala od knížete půjčku na opravu kostela 2 500 zl pod podmínkou odvádění pravidelných ročních splátek ve výši 200 zl, to znamená, že se obec zavázala odvádět splátky po dobu 13 let. V roce 1902 měla obec rozpočet o příjmech 4 255 zl a výdajích 6 961 zl. Splátky půjčky, které měla obec odvádět knížeti, tedy tvořily 2,87 % celkových výdajů. Toto procento může působit zavádějícím dojmem, že obec mohla vynaložit na přestavbu mnohem vyšší částku, ale je nutné zohlednit další výdaje, které byla obec nucena vynakládat. Nyní by bylo ideální dále se podrobně zabývat rozborem jednotlivých příjmů a výdajů po čas tohoto roku. Bohužel podat ucelený přehled o hospodaření jednoho účetního roku není možné z důvodu velmi omezené pramenné základny a z ní získaných informací. V dalších kapitolách se pokusím o alespoň přiblížení problematiky nejprve příjmů a poté výdajů, na základě nichž bude možné si alespoň utvořit ucelenější představu o vynakládání obcí s obecním rozpočtem.

2.1.5 Hospodaření a obecní majetek

Podle soupisu jmění vlastnila obec k roku 1891 obecní dům číslo 177, kde byla obecní kancelář, tento dům si obec cenila na 500 zl. V obecním domě byl také byt obecního sluhy a trestnice. Druhý dům č. 62/428 v hodnotě 300 zl byl rozdělen na dvě

¹⁰⁷ Soukromá farní kronika obce Lanžhot 1938-1947.

části, první část užíval obecní pastýř a zbývající prostory byly využity jako chlévy pro obecní býky. Poslední dům č. 91 v hodnotě 400 zl se využíval jako nemocnice a skladiště hasičského sboru. Ve svém vlastnictví obec dále držela role o celkové hodnotě 6 721 zl. Dále obec vlastnila louky v hodnotě 907 zl, a pastviny v hodnotě 14 580 zl.¹⁰⁸

Pozemky pronajímala obec na dobu tří po sobě jdoucích let. S vymáháním pachtovného však na konci tříletého období nastaly problémy s neplatiči. Ti byli nejprve vyzváni, aby do 8 dnů dluh uhradili, pokud tak neučinili, byli zažalováni. Těmto problémům se obec snažila čelit zpřísněním pravidel pro nájemce, nejrazantnější změny byly provedeny v roce 1899, kdy zastupitelé schválili nové zásady pronajímání. Kdo chtěl získat pronájem obecního pozemku, musel uhradit ihned polovinu nájemného a následující dva roky musel zaplatit nejprve polovinu nájmu do 1. března a další polovinu do svatého Michala (29. září). Dlužníci z předchozích let nebyli připuštěni ani k samotné dražbě obecních pozemků. V roce 1903 byly výnosem zemského výboru ze dne 7. listopadu 1903 odepsány nedoplatky z obecního nájemného. Dlužníků bylo 17 a dlužná částka činila celkem 279 K 04 h.¹⁰⁹ Lidé měli možnost si dlužnou částku odpracovat, nebo alespoň snížit zapojením se do prací prospěšných obci. Svědčí o tom záznam v protokolech z roku 1904, kdy se na opravu cesty ke mlýnu měli místo placených dělníků najmout především obecní dlužníci.¹¹⁰

Zpřísněním pravidel pronájmu roku 1899 však dostatečně proti dlužníkům zakročeno nebylo. V září roku 1906 se zastupitelé usnesli na nových podmínkách nebo spíše ústupcích neplatičům. Dlužníci se nejprve měli upozornit na to, že mají dluh zaplatit, při tom jim byla nabídnuta možnost měsíčních splátek po 4 K. Pokud i tak někdo dvě splátky po sobě nezaplatil, byl ihned žalován u soudu. Tohoto roku se jednalo o 12 dlužníků s celkovými nedoplatky ve výši 472 K 50 h.¹¹¹

¹⁰⁸ SOkA Hodonín, fond OÚH, Přehledy obecního jmění a zadlužení obcí 1884-1914, inv. č. 1192.

¹⁰⁹ SOkA, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913, rok 1903.

¹¹⁰ Tamtéž, rok 1904.

¹¹¹ Tamtéž, rok 1906.

Výhodnou nájemní smlouvu obecní zastupitelé uzavřeli s bohatým břeclavským podnikatelem panem H. Kuffnerem. Břeclav jako důležitý železniční uzel prodělala od druhé poloviny 19. století velký hospodářský rozmach, kdy se zcela přeměnil její předešlý zemědělský charakter. Průmyslové výstavbě města razily cestu zejména židovské rodiny v čele s rodinou Kuffnerových. Město si vydobylo přední místo v regionu především díky cukrovarnickému průmyslu. Roku 1862 zde Kuffner vybudoval akciový cukrovar, který později fungoval pod názvem Kuffnerova cukrovarnická společnost.¹¹² V roce 1888 byla mezi Lanžhotem a panem Kuffnerem uzavřena nájemní smlouva na obecní pastvinu parcelní číslo 1724/5 a 1725 na tři po sobě jdoucí roky, to znamená od 1. ledna 1888 až do konce října 1890. Za tři roky přibylo do obecní pokladny zhruba 1 728 zl. Druhá plocha byla pronajata na devět po sobě jdoucích let, od 1. listopadu 1890 do 31. října 1899. Za rok plynul obci z pronájmu příjem kolem 648 zl a za celých devět let výdělek činil zhruba 5 832 zl.¹¹³ Dalším prestižním nájemcem byl kníže Jan II. z Lichtenštejna, jemu byla od roku 1910 pronajata na šest po sobě jdoucích let honitba. Z tohoto pronájmu přibylo do obecní pokladny celkem 24 000 K.¹¹⁴

Pronajímání nebylo jediným příjmem souvisejícím s pozemky. Obec je také často prodávala, hlavně za účelem rozšiřování zástavby, kterou se snažila řídit tak, aby se nové stavby projektovaly v blízkosti hlavních komunikací.¹¹⁵ Příjem z prodeje stavebních parcel však nebyl nijak závratný. Největší zisk z prodeje pozemků zaznamenal Lanžhot v září roku 1901, když bylo svoleno k výhodnému prodeji pozemků pro severní dráhu za účelem budování železniční stanice Břeclav-Lanžhot-Kúty. Nejprve se zastupitelstvo usneslo na tom, že obnos v hodnotě 11 066 K bude využit na stavbu nové radnice.¹¹⁶ O rok později, kdy došlo k faktickému uzavření smlouvy, zastupitelstvo však svůj prvotní

¹¹² DOSTÁL, B.: *Břeclav. Dějiny města*. Břeclav 1968, s. 135.

¹¹³ SOKA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913, rok 1888.

¹¹⁴ Tamtéž, rok 1910.

¹¹⁵ Tamtéž, rok 1900.

¹¹⁶ Tamtéž, rok 1901.

postoj změnilo a obnos prozatím zaslalo zemskému výboru na zakoupení zemských úpisů.¹¹⁷

2.1.6 Školství

Větší důraz na vzdělání se kladl již za dob osvícenství a v 19. století se s nárůstem byrokracie a poptávkou průmyslu po vzdělaných odbornících stále zvyšoval.¹¹⁸ Po roce 1850 se očekávalo částečné uvolnění poměrů ve školství, avšak stát roku 1855 uzavřel konkordát s církví. Na školství tak začala pevněji dohlížet katolická církev. O školských záležitostech rozhodoval biskup a přímým nadřízeným učitelů byl nadále farář. Státu zůstala péče o školství pouze v provozních záležitostech. Roku 1864 byl přijat zákon, jímž povinnosti spjaté s provozováním školy přešly od vrchnosti do kompetence obcí. Provozními záležitostmi se rozumí například povinnost zajišťovat škole vhodný pozemek, finanční podpora stavby nové budovy, případně údržba stávající budovy nebo také zajištění dodávek dřeva a uhlí na topení do škol a učitelských bytů.¹¹⁹

Důležité změny ve školství proběhly po vydání zákonů v letech 1868 a 1870, jelikož dozor nad školstvím přešel na stát, církvi zůstala pouze výuka náboženství. Školské záležitosti spadaly pod ministerstvo kultury a vyučování, v zemi připadly zemské školní radě, v okrese okresní školní radě. Zákonem ze dne 14. května 1869 byly stanoveny hlavní zásady vyučování a organizace obecných a měšťanských škol a zřízení škol nových.¹²⁰ Zásadním problémem ve školství po zrušení patronátního práva roku 1864 se stal nedostatek financí v obecních rozpočtech na spravování nižšího typu škol (obecné školy).¹²¹ Některé obce z vlastní ambice přistoupily ke zřízení střední školy. Nejvíce peněz však obce investovaly do nejnižšího typu škol, jež tvořily základ vzdělání, kterým mělo povinnost projít každé dítě. Dalším stupněm byly školy měšťanské a poté školy střední,

¹¹⁷ Tamtéž, rok 1902.

¹¹⁸ KLADIWA, P.: *Finance a infrastruktura*, s. 150.

¹¹⁹ FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (ed.): *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*. Brno 2006, s. 356.

¹²⁰ HRDLIČKA, Milan: *Moravská Nová Ves*. Moravská Nová Ves 2001, s. 88.

¹²¹ Tamtéž, s. 356.

kam odcházeli především chlapci. Malá část studentů pak odešla na nejvyšší stupeň školského systému, jímž byla univerzita.¹²²

Školský systém 19. století nezapomínal také na rozvoj vzdělání řemeslníků, živnostníků a obchodníků. Jejich vzdělání zajišťovaly takzvané pokračovací školy, ty zajišťovaly například vzdělání dívek jako budoucích matek a hospodyň pomocí kurzů. Zapojováním ženského pohlaví do prací v továrnách rostla potřeba institucí, jež by zaopatřily jejich děti. Pozvolna tak docházelo k zakládání jeslí, předškolních zařízení a mateřských škol. Větší předpoklady pro rychlý rozvoj školské infrastruktury měla pochopitelně města s významnou správní a kulturní tradicí ve školství. Ostatní města musela na vybudování školské sítě vynaložit mnoho úsilí a především finančních prostředků.¹²³

První zmínky o lanžhotské obecné škole pochází z 60. let 19. století, ta byla v roce 1868 dvoutřídní. O návštěvách a prospěchu žáků byla vedena dvojjazyčná česko-německá kniha s názvem Poznamenání pilnosti mládeže. Znamky měly čtyři stupně – velmi pilně, pilně, méně pilně a nedbale. Školní docházka tehdy trvala od šesti do čtrnácti let, ale v posledních dvou letech měli žáci určitou úlevu. S nástupem letních prací na poli, asi od dubna do listopadu, neměli povinnost chodit do školy. Pásli dobytek na rozlehlých pastvinách, to však vedlo k rychlému zapomínání toho, co se pracně ve škole naučili. Při pastvě pochytili mnoho zlovyků od starších pasáků, jež pak zatahovali mezi ostatní děti a upadala tak kázeň. To, že s prospěchem u těchto dětí to nebylo nijak valné, není třeba zdůrazňovat. Děti se tak naučily trochu číst a psát a z počtů nezvládly ani základní úkony.¹²⁴ I když bylo využívání školních dětí k pasení dobytka zakázáno obecní vyhláškou, problém přetrvával nadále, jelikož někteří rodiče nebrali na zákaz zřetel.¹²⁵ V roce 1888 byla místní obecná škola již pětiletá, v tomto roce také školní rada

¹²² KLADIWA, P.: *Finance a infrastruktura*, s. 150.

¹²³ KLADIWA, P.: *Finance a infrastruktura*, s. 150 – 151.

¹²⁴ ČAPKA, F.: *Lanžhot*. Praha 1983, s. 239.

¹²⁵ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913, rok 1896.

podala návrh na rozšíření školy o šestý stupeň. K tomuto počínu však ve sledovaném období nakonec přikročeno nebylo.¹²⁶

O ambicích na založení střední školy přímo v Lanžhotě mluvit nelze, neznamená to však, že zastupitelé si důležitost rozvoje vzdělávání neuvědomovali. Při zakládání Moravského gymnázia bylo lanžhotské zastupitelstvo požádáno městem Břeclav, aby sepsalo žádost na Matici školskou na podporu jeho založení. Zastupitelé bez jakéhokoliv váhání stavbu Moravského gymnázia podpořili.¹²⁷ V tomto vstřícném kroku zastupitelů jistě hrálo velkou roli to, že se Břeclav zmítala v problémech souvisejících s národnostní otázkou, jelikož z německé strany sílily snahy o rozvoj školství ve městě. Skutečnost mocně ovlivňoval vznik německého spolku Schulverein roku 1882, od tohoto roku germanizace městského školství nabyla maximální intenzity trvající až do konce první světové války. Německé snažení podporovala také městská školní rada, ve které převládala německá většina. Další nátlak vytvářeli němečtí zaměstnavatelé dělníků (Lichtenštejn, Kuffner, Severní dráha a další), ti používali hrozeb, například propuštění z práce, když zaměstnanci chtěli poslat své děti do české školy. České obyvatelstvo také nezháleželo a bránilo se útisku zakládáním českých spolků na podporu českých škol. Předně vypomáhala Ústřední Matice školská, jež k podpoře českých škol ve městě ustavila Matici breclavskou, jejíž stanovky vypracoval později inspektor a autor Vlastivědy breclavské Jan Noháč.¹²⁸ Roku 1912 se lanžhotská obec těšila poctě od Matice breclavské, jelikož jí byla požádána, aby převzala protektorát nad ostatními obcemi breclavského venkova u příležitosti slavnostního svěcení českých měšťanských škol v Břeclavi. Tato událost se odehrála dne 18. srpna 1912.¹²⁹ Čistě česká obec Lanžhot podporovala také další projekty českých vlastenců. V listopadu 1903 zaslala příspěvek ve výši 40 K na stavbu Národního divadla v Brně.¹³⁰ I když se příspěvek může zdát zanedbatelný, při zohlednění každoročního deficitu obce je snadno vysvětlitelný. Oproti

¹²⁶ Tamtéž, rok 1888.

¹²⁷ Tamtéž, rok 1885.

¹²⁸ DOSTÁL, B.: *Břeclav*, s. 150 – 151.

¹²⁹ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913, rok 1912.

¹³⁰ Tamtéž, rok 1903.

tomu zapojování se do rakouských projektů striktně odmítala. Roku 1902 byla obec přizvána do spolku „Rakouských národů“, tato nabídka však byla jednohlasně odmítnuta.¹³¹ Peněžitý dar v hodnotě 30 zl zaslala obec také na stavbu břeclavské reálky s omluvou, že obec je příliš chudá, tudíž si nemůže dovolit přispět vyšší částku.¹³²

Školská infrastruktura, i když na té nejnižší úrovni, byla pro obecní pokladnu velmi nákladnou záležitostí. Z dostupných materiálů je zřejmé, že nejvíce půjček bylo vzato za účelem placení nákladů na provoz školy. Kromě přiděleného bytu příslušel učitelům také roční plat. V roce 1886 bylo učitelům Františku Beranovi, Josefu Antošovi a učitelce Kateřině Rozhonové vyměřeno každému po 50 zl ročního platu.¹³³ Růstem obyvatel obce rostl počet dětí školou povinných, čemuž se škola musela přizpůsobit a došlo tak k jejímu postupnému rozšiřování. To způsobilo obci další výdaje nejen na opravu a stavbu budovy, ale také na platy nových učitelů, které musela přijmout do nových tříd. Nové učitele vybíralo obecní zastupitelstvo z kandidátů, kteří se obci sami přihlásili. Většinou se vybíralo ze tří kandidátů. Pan nadučitel zastupoval do roku 1904 službu školníka a staral se také o natahování školních hodin. Pro samostatnou službu školníka se zastupitelstvo rozhodlo až v roce 1904. Tehdy byla na toto místo zvolena paní Veronika Uhrová (č. p. 516) za vykonávání služby jí byl vyměřen roční plat v částce 140 K.¹³⁴ Zastupitelé volili takzvaného výběrčího školního platu, jemuž jako odměnu obec poskytovala 2 % z vybrané částky, většinou tuto službu vykonával člen zastupitelstva.¹³⁵ Tento způsob vybírání školního platu byl zastupiteli roku 1898 zrušen a současně bylo zavedeno vybírání školních platů pomocí obecní přirážky.¹³⁶

Škola dbala na řádnou výchovu mládeže a snažila se na ně dohlédnout i mimo školní prostory. Pan nadučitel Eduard Folprecht apeloval na zavedení dohlídky na mládež při muzikách, jelikož se podle jeho názoru chovala neslušně. Zastupitelstvo s jeho

¹³¹ Tamtéž, rok 1902.

¹³² Tamtéž, rok 1894.

¹³³ Tamtéž, rok 1886.

¹³⁴ Tamtéž, rok 1904.

¹³⁵ Tamtéž, rok 1893.

¹³⁶ Tamtéž, rok 1898.

stanoviskem souhlasilo a zařídilo větší dohled na mládež při večerních zábavách.¹³⁷ Pan starosta byl na tento problém upozorněn na schůzi obecních starostů, jejímž prostřednictvím se vyzývalo obecní zastupitelstvo, aby zakročilo proti účasti školních dětí na zábavách. Jako další závažný problém starostové projednávali školní docházku, kterou měli jakýmkoliv způsobem zvýšit.¹³⁸ Spojitost mezi školou a církví je nejvíce viditelná na dodržování církevních úkonů během vyučování i mimo něj.¹³⁹ Škola se snažila děti vychovávat nejen ve škole, učitelé brali své povolání natolik vážně, že se na děti snažili dohlédnout i v jejich volném čase. Obec pamatovala také na chudé školní děti, většinou dvakrát do roka přispívala na zakoupení školních pomůcek v částce 8 až 15 zl. Žádost o příspěvek podával na zastupitelstvo nadučitel místní školy.¹⁴⁰

Ke konci 19. století začaly do místní obecné školy pronikat snahy o zavedení výuky zemědělství a ovocnářství. Roku 1898 tak byla u hřbitova založena školka ovocných stromků, ta byla určena v první řadě školním dětem.¹⁴¹ Její zbudování se protahovalo, jelikož obec neměla dostatek peněz na výlohy spojené s tímto projektem. Nakonec byl o to hlavní, vysázení stromků, požádán kníže na návrh radního Vavřína Brumovského. Jeho Jasnost kníže Jan II. z Lichtenštejna tuto žádost vyslyšela a ještě toho roku zaslala obci dar v podobě 500 ovocných stromků v ceně 450 K ze svých lednických sadů.¹⁴² Při škole fungovala žákovská knihovna, o jejím zbudování se zmínky nedochovaly, ale na její rozšíření v roce 1888 přispěl kníže Jan II. na žádost místního nadučitele Eduarda Folprechta 40 zl.¹⁴³ O existenci školky pro děti není zmínky, ale od roku 1894 se obecní zastupitelstvo usneslo na zprovoznění takzvaného letního ústavu pro děti, jelikož přes léto byli občané nejvíce zatíženi pracemi na polích.¹⁴⁴

¹³⁷ Tamtéž, rok 1889.

¹³⁸ Tamtéž, rok 1889.

¹³⁹ Tamtéž, rok 1894.

¹⁴⁰ Tamtéž, rok 1913.

¹⁴¹ Tamtéž, rok 1988.

¹⁴² Tamtéž, rok 1904.

¹⁴³ Tamtéž, rok 1888.

¹⁴⁴ Tamtéž, rok 1894

Provoz obecné školy byl velkým finančním břemenem pro obecní rozpočet, dokazuje to množství půjček, které si obec musela vzít na svá bedra většinou za účelem proplacení školních platů. Už samotné postavení školní budovy nebylo jednoduchou záležitostí, obec neměla na výstavbu peníze a tak se je snažila zajistit různými způsoby. V roce 1875 se výbor dohodl s Janem II. z Lichtenštejna, že zde kníže nechá vystavět školu výměnou za bezplatný pronájem honitby na dobu 35 let.¹⁴⁵ Smlouva byla dohodnuta za spokojenosti obou stran, jelikož tento kompromis byl výhodný jak pro knížete, tak pro obec. Kníže nebyl jediným, kdo občasně přispíval na chod školy, jako další přispíval také břeclavský cukrovar. Povolání učitele na malé obecné škole nebylo jistě jednoduché, učitelé neustále bojovali s nekázní především u starších žáků a jejich platy také nebyly nijak valné a většinou je dostávali se zpožděním.

2.1.7 Zdravotní péče

Faktory ohrožující lidský život se koncem 18. a počátkem 19. století v západní a střední Evropě přeměnily. Do tohoto období byly nejčastější příčinou úmrtí mor nebo nedostatek potravy. Nyní přišly na řadu především infekční choroby jako tyfus, tuberkulóza a dětské nemoci – spála, spalničky, zarděnky a další. Rozpoutání těchto nebezpečných infekcí bylo závislé na celkové čistotě životního prostředí dané lokality, kvalitě vody a existenci kanalizace, dostupnosti a kvalitě lékařské péče, medicínských prostředcích a preventivních opatřeních, úrovni bydlení, financí i vzdělání, kvalitě stravy a způsobu života. Situace se v jednotlivých regionech samozřejmě lišila. Obstarávání lékařské péče měla v 19. století na starosti obec, jež byla povinna zřizovat nemocnice, městského lékaře, porodní báby a také prohlížeče masa. Zámožnější občané si poskytnutou lékařskou péči hradili sami, za chudé občany zdravotní péči platila obec. Bohatí cestovali za vybranými lékaři do velkých měst, mohli si také dopřát rekondiční a léčebné pobyty v lázních. Postupem času si tento komfort dopřávaly i střední vrstvy (úředníci a učitelé).¹⁴⁶

¹⁴⁵ ČAPKA, F.: *Lanžhot*. Praha 1983, s. 242.

¹⁴⁶ KLADIWA, P.: *Finance a infrastruktura*, s. 113 – 114.

Rozvoj zdravotní péče proběhl již za doby osvícenství, kdy byl roku 1770 vydán Říšský zdravotní řád. Veřejná zdravotní služba byla organizována říšským zákonem č. 68 ze dne 3. dubna 1870. Povinnost zaměstnávání obecních lékařů ve všech statutárních městech a dalších obcích nad 6 000 obyvatel byla dána zemským prováděcím zákonem pro Moravu. Tento zákon byl vydán roku 1884. K prudkému zhoršení hygienických poměrů došlo spolu s nástupem industrializace. Průmyslová výroba ve větších městech byla před nástupem hromadné dopravy koncentrována v blízkosti obytných zón. Docházelo k velkému znečištění řek, které se měnily spíše ve stoky odvádějící splašky a odpadní vody z průmyslových podniků. Lékaři se snažili prosadit moderní sanitární infrastrukturu, jako například vodovody a kanalizace. Stále se zvyšující důraz na rozvoj zdravotní péče dokazují snahy orgánů státní správy, jež vyvíjely tlak na radnice, aby se v obcích zakládaly nemocnice.¹⁴⁷

Časté nemoci a epidemie přiměly zastupitelstvo k zavedení lékařské péče.¹⁴⁸ Lékařskou činnost v Lanžhotě od roku 1884 provozoval obvodní lékař pan Jankovec ze Žarošic, který se zavázal dojíždět třikrát týdně, a to v neděli, ve středu a v pátek. Nejprve měl k dispozici pouze provizorní místnost v prostorách radnice. Později mu roku 1887 obec poskytla k lékařským účelům část domu č. 177 i se zahradou pod podmínkou, že vnitřní prostory bude udržovat v čistotě pan Jankovec sám. Vše bylo poskytnuto k užívání bezplatně. S pobytem lékaře vyvstaly obci další výlohy, kdy musela obstarat především otop v zimních měsících a další potřebné vybavení. Občané měli povinnost odvádět na jeho plat 20 kr ročně. Lékař nebyl povinen platit daň, toto stanovisko se změnilo v roce 1905. Změna mohla souviset se silícím znepokojením občanů spojeným s vykonáváním jeho zaměstnání.¹⁴⁹ K náplni jeho práce patřilo také takzvané ohledání dobytka a masa, které nařizovalo okresní hejtmánství. Za službu byl placený majiteli

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 114.

¹⁴⁸ ČAPKA, F.: *Lanžhot*. Praha 1983, s. 248.

¹⁴⁹ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913, rok 1905.

dobytky, cena za prohlédnutí jednoho kusu se odvíjela podle toho, kde bylo ohledání provedeno, jestli před domem lékaře nebo u majitele doma.¹⁵⁰

Nespokojenost občanů s obvodním lékařem neustále rostla, až se v roce 1899 zastupitelé rozhodli na něj podat stížnost k okresnímu hejtmanství. Občané nebyli spokojeni především kvůli tomu, že pan Jankovec libovolně bez náležité příčiny nařizoval proti místním zvyklostem provádět pohřby odpoledne. Dalším argumentem proti lékaři byly stížnosti od občanů, jejichž těžce nemocným blízkým pan doktor odepřel domácí návštěvu.¹⁵¹ Okresní hejtmanství vzalo stížnosti občanů na vědomí a později dalo svolení k jeho propuštění. Obec doktora Jankovce vypověděla jako obvodního lékaře pro Lanžhot roku 1907.¹⁵²

Od druhé poloviny 80. let zastupitelstvo projednávalo zřízení místní nemocnice, na jejímž vybudování lpělo především okresní hejtmanství. Spíše provizorní nemocnice byla zřízena v obecním domě, zastupitelé do ní z obecního rozpočtu přiváděli ročně 15 zl.¹⁵³ První návrhy na zřízení nemocnice se datují ke konci 80. let 19. století. Údaj vyplývá ze zápisu obecního zastupitelstva, které bylo roku 1888 vyzýváno hejtmanstvím, aby podalo zprávu o průběhu stavby nemocnice. Na tuto, jistě ne první, upomínku zastupitelstvo reagovalo vysláním delegátů ze svých řad, jmenovitě Jakuba Straky a Antonína Jurkoviče, aby si jeli prohlédnout břeclavskou nemocnici. Na základě jejich poznatků začalo zastupitelstvo soustavněji pracovat na projektu stavby nemocnice. I tak se počátek jejího fungování protáhl až k roku 1904, kdy do nemocnice byly umístěny pro nedostatek místa pouze čtyři postele, a byla určena ošetřovatelka nemocných.¹⁵⁴

O úmrtnosti obyvatelstva existují zmínky z roku 1914, kdy podle dobových záznamů v Lanžhotě zemřelo 88 osob, z tohoto počtu 53 dětí a 35 dospělých. Nejčastějšími

¹⁵⁰ Tamtéž, rok 1884.

¹⁵¹ Tamtéž, rok 1899.

¹⁵² Tamtéž, rok 1907.

¹⁵³ ČAPKA, F.: *Lanžhot*, s. 250.

¹⁵⁴ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913, rok 1904.

příčinami úmrtí byly vrozená srdeční vada, zánět pohrudnice, zánět mozkových blan, žaludeční a střevní katar, zánět plic a trubicový katar. Ve srovnání s vedlejší obcí Kostice byl počet zemřelých dvojnásobný. I přes zlepšování zdravotní péče a zdravotního dohledu byla úmrtnost obyvatelstva vysoká.¹⁵⁵

2.1.8 Rozvod pitné vody

Od poloviny 19. století se v menších městech začaly kromě studní budovat také samospádové vodovody rozvádějící vodu do výtokových stojanů a do hydrantů. Systém rozvádění vody však vyžadoval hornatější terén. V této době došlo k rozmachu industrializace a urbanizace měst. S těmito procesy úzce souvisí vážný problém, jelikož docházelo ke znečištění vodních toků. Preventivní opatření proti nemocím, které způsobovala kontaminovaná voda, měla na starosti obec, která ve své působnosti měla také povinnost zásobovat obyvatele pitnou vodou. Nadřízené samosprávné orgány sice vyvíjely nátlak na obecní zastupitelstva, ale tíživá finanční situace a nákladnost vodovodů obce od realizace tohoto projektu odrazovala. Například Brno vybuďovalo velkokapacitní vodovod až roku 1913.¹⁵⁶

Neúnosná situace s pitnou vodou nepanovala pouze ve větších městech, postiženy byly také menší obce, které se nacházely v jejich blízkosti a po proudu řek a potoků. Výstavby moderních vodovodů a kanalizací úzce souvisely se zájmy městských podnikatelských elit. „Jak vtípně konstatoval Lukáš Fasora, podnikatelé mnohem raději finančně přispívali např. na výstavbu parků, kde se mohli zviditelnit např. vystavěním pomníku, který byl stále na očích procházejících se honorací. Demonstrovat vzletné myšlenky vodovodem anebo čističkou nebylo dost dobře možné.“¹⁵⁷ Z tohoto důvodu ležela iniciativa zcela na představitelích vzdělaných vrstev, především na lékařích. Většinou naléhání lékařů k výstavbě hygienické infrastruktury většinou nestačilo a musely zasáhnout úřady vyšší instance.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Tamtéž, rok 1914.

¹⁵⁶ KLADIWA, P.: *Finance a infrastruktura*, s. 67.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 65 – 67.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 67.

Za nejčastější epidemie, které sužovaly Moravu, jsou považovány cholera a skvrnitý tyfus. Tyto nebezpečné infekční nemoci sem byly zavlečeny hlavně z Uher a Haliče. Hrozba břišního tyfu byla permanentní a na škále státem sledovaných infekčních onemocnění byla mezi nejsledovanějšími. Právě s touto nemocí nejužěji souvisela hygiena bydlení a především zásobování pitnou vodou. Voda ve studních byla mnohdy kontaminována z důvodu znečištění spodní vody odpadky. Velmi zajímavé jsou srovnávací studie kulminace onemocnění v určitých ročních obdobích. Statistiky zpracované jednak pro jednotlivé předlitavské země, pro průměr celého Rakouska, Itálie a Bavorska ve výsledcích ukazují přímou souvislost šíření epidemií s klimatickými změnami, které ovlivňovaly především dostupnost vody. U zemí ležících jižně od Alp je viditelný rychlý nárůst počtu nemocných především ve druhé polovině léta a doznívání nemocí v září. Alpské země opravdové epidemie zažívaly obvykle s podzimním hnojením v září. Využití hnoje a odpadu bylo v těchto zemích pravděpodobně hlavním zdrojem znečištění vody.¹⁵⁹

Na Moravě se s četnými epidemiemi břišního tyfu potýkaly hlavně větší aglomerace, kde se soustřeďovalo velké množství obyvatelstva především z řad dělníků. Velká města však svým alibismem ve zlepšování hygienických podmínek způsobovala velké problémy nejen svému nejbližšímu okolí. Nejčastějším zdrojem vody v menších obcích byly studny, ve kterých se kvalita vody neustále zhoršovala. Politicky slabší obce nebyly schopny vyvíjet účinný tlak na státní a zemské orgány, které by donutily velká města řešit neúnosnou situaci. U obcí v rovinatém terénu nebylo možno vystavět ani levnější samospádový vodovod. „Nejčastějšími centry epidemií břišního tyfu bývaly na jižní Moravě například obce Dolní Dunajovice a Dolní Věstonice.“¹⁶⁰

Epidemie cholery se nevyhnula samozřejmě ani jihomoravské obci Lanžhot, v níž vypukla během 19. století tato nemoc několikrát. Poprvé roku 1831, podruhé v roce 1849, kdy během dvou měsíců zemřelo 86 lidí. Další epidemie na sebe nenechala dlouho čekat a vypukla roku 1854, při níž zemřelo 39 lidí za 25 dní. Proti této

¹⁵⁹ FASORA, Lukáš: *Epidemie břišního tyfu na Moravě a jejich prevence v letech 1881 – 1913*. In: *Časopis Matice moravská*. Roč. CXXI. Brno 2002, s. 48 – 49.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 50 – 51.

chorobě obec bojovala především stavěním studní a tím zlepšováním přísunu kvalitnější pitné vody. Zdravotní péče v Lanžhotě byla rozebrána v předchozí kapitole, dále se budu zabývat pouze stavem studní v obci.

Obci bylo okresním hejtmanstvím opětovně nařizováno stavění nových studní, ale zastupitelé si většinou našli důvod, proč se budování nových studní má odložit. V roce 1895 obec na urgenci hejtmanství odpověděla, že nemůže zakládat nové studně, jelikož tento rok byl pro rolníky velmi špatný. Nakonec byla vybudována alespoň jedna studna na nejméně navštěvovaném prostranství u kostela.¹⁶¹ Stavba nových studní byla pro obec nákladnou záležitostí. Za vybudování nové studny v části obce zvané Bařina bylo zapláceno celkem 85 zl 76 kr.¹⁶² Někteří zámožnější občané nečekali na dlouhá rozhodování zastupitelů a budovali studny vlastní. Na nařízení okresního hejtmanství, aby obec vystavěla studnu v části Kradlov, odpověděli zastupitelé, že studny není již zapotřebí, jelikož v této části obce je studní dostatek v rukou jednotlivých domácností.¹⁶³ Další studna byla postavena poblíž loveckého zámečku.

Zastupitelé plánovali stavby studní tak, aby postupně zajistili příjem nezávadné vody celé obci. Způsob jakým byla voda dále ze studní rozváděna, není znám, jelikož tato záležitost nebyla projednávána. O kanalizaci, nebo alespoň snaze o tento projekt, není pro dané období zmínky, v obci byla na žádost zdejšího lékaře zbudována v roce 1900 alespoň žumpa.¹⁶⁴

2.1.9 Rozvoj komunikací

Na rozvoj silniční sítě vyvíjela tlak rozvíjející se potahová silniční doprava na střední a krátké vzdálenosti. Šlo především o potřebu rozvoje silnic nižších kategorií, zejména silnic okresních. Pro údržbu a zřizování okresních silnic vznikaly v jednotlivých soudních okresech takzvané okresní silniční výbory, jakožto orgány územní samosprávy.

¹⁶¹ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913, rok 1895.

¹⁶² Tamtéž, rok 1898.

¹⁶³ Tamtéž, rok 1899.

¹⁶⁴ Tamtéž, rok 1900.

Ke zlepšení technického stavu silnic přispívalo od roku 1880 používání válců tažených koňskými povozy, první parní silniční válec byl použit o pět let později. Dalším významným pokrokem v silničním stavitelství bylo používání makadamu, což jsou podkladní vrstvy vozovek z uválcovaného drceného šterku. Délka vedlejších zemských nebo soukromých méně kvalitních silnic dosáhla v Čechách délky 12 150 km a na Moravě ve Slezsku 6 500 km. Hlavní silnice spravované státem k roku 1853 dosahovaly v Čechách délky 3 962 km, na Moravě 800 km a ve Slezsku 331 km. I když čísla nepůsobí nijak závratným dojmem, podle Milana Hlavačky měly české země a zvláště Čechy jednu z nejhustějších silničních sítí v celém Rakousku.¹⁶⁵

Předpisy o tom, kdo a jak se má podílet na výstavbě a údržbě silnic, a také o tom, jaké jsou zdroje silničního fondu, byly na Moravě složitější než v Čechách a navíc se často měnily. Na stavbu a údržbu silnic se využívala ruční i potažní robota poddaných. Později se do práce začali zapojovat také majitelé pozemků v závislosti na vzdálenosti asi do 15 km na každé straně silnice. Pro silniční a technickou agendu vzniklo Silniční ředitelství, později roku 1788 Provinční stavební ředitelství. Tyto dvě instituce byly později sloučeny v jednu, od roku 1850 se silniční záležitosti staly součástí agendy moravského Místodržitelství v Brně.

Lanžhotské zastupitelstvo nejčastěji projednávalo záležitosti související s opravami místních silnic a mostů. Většinou šlo o silnice nižší kvality, například lesní cesty, které se vysypávaly pouze šterkem. Větší náklady v návaznosti na stavbu kvalitnější kamenné cesty vydala obec roku 1878, jednalo se tehdy o silnici Komárnov, vedoucí od kostela směrem na Slovensko k Brodskému. Kamení se dováželo z Mikulova po železniční dráze z Břeclavi.¹⁶⁶ Mikulovské kamení bylo nakoupeno za částku 2 700 zl. Jednání o nové silnici se protáhlo od plánování, jež započalo v roce 1874 sestavením rozpočtu, až do roku 1878, kdy se přistoupilo k samotné realizaci stavby.¹⁶⁷

¹⁶⁵ JANÁK, J.: *Dějiny Moravy*, s. 243.

¹⁶⁶ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913, rok 1878.

¹⁶⁷ Tamtéž, rok 1878.

Do staveb lesních a polních cest se obec snažila zapojovat občany, práce jim byla přidělována podle majetkového vlastnictví. Například při stavbě cesty k Jasenové byl povinen každý čtvrtláník a podsedník odvést na stavbu 10 fůr písku a každý chalupník vlastníci krávu musel jeden den písek nahazovat a rozhrnovat. Jelikož užívání lesních cest bylo pro obyvatele důležité, nezbylo jim nic jiného, než se na jejich stavbě a udržování podílet. Pro obecní rozpočet znamenalo zapojování občanů do těchto prací značnou finanční úlevu na nákladech.¹⁶⁸

Co se týče lodní dopravy, na Moravě byly celkem dvě vhodné splavné vodní cesty, a to Morava a Dyje. Otázka regulování moravských řek vyvstala znovu v 70. a 80. letech 19. století, jelikož byla Morava několikrát postižena povodněmi a situace již byla neúnosná. V roce 1880 se olomoucká komora, usnesla vzhledem k velké ničivé povodni, požadovat upravení řek. Komora tedy rozeslala na všechna ministerstva, na říšskou radu a na moravský zemský sněm petice stran důrazného upravení všech moravských hlavních a vedlejších toků. Roku 1901 byl přijat vodocestný zákon, jehož provedením bylo pověřeno ministerstvo obchodu. Podle tohoto zákona měla být realizována stavba průplavu mezi Dunajem a Odrou a plavební spojení Dunajsko-oderského průplavu s Vislou.¹⁶⁹

Na několik desetiletí umlčela návrhy na výstavbu průplavu Dunaj-Odra-Labe Severní dráha císaře Ferdinanda, která spojila roku 1848 Vídeň s Haličí a Pruskem. K dalším návrhům tedy došlo až v roce 1870, kdy se projektu ujala Anglorakouská banka. Ta vypracovala technický projekt Dunajsko-oderského průplavu pro lodi o nosnosti 240 tun. Neúnosně velký rozpočet spolu s krizí, která postihla habsburskou monarchii roku 1873, bohužel provedení projektu zmařily. Licenci ke stavbě průplavu od banky odkoupila Společnost Severní dráhy a tím se zbavila konkurenčního podniku.¹⁷⁰

V roce 1891 zaslal obecní výbor říšské radě petici, jejímž prostřednictvím žádal spolu s jinými obcemi realizování projektu stavby dunajsko-oderského průplavu. V katastru Lanžhota byla totiž navíc naplánována stavba přístavu, jelikož projekt počítal

¹⁶⁸ Tamtéž, rok 1879.

¹⁶⁹ JANÁK, J.: *Dějiny Moravy*, s. 242.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 243.

s možnou odbočkou od hlavní trasy k Lanžhotu.¹⁷¹ Obecní výbor měl o projekt velký zájem a tuto záležitost velmi sledoval pod vidinou plynoucího zisku z přístavu do obecní pokladny.¹⁷² Roku 1904 obec vstoupila do Moravského říčního a průplavového spolku, kterému se zavázala odvádět na jeho činnost 10 K ročně.¹⁷³

Na stavbě silnice vedoucí z Lanžhota přes Kostice do Moravské Nové Vsi už obec tak velký zájem neměla. Stavbu tohoto dopravního spojení zastupitelé povolili již v červnu roku 1888¹⁷⁴, ale na výzvy okresního silničního výboru odpovídali, že obec na tento projekt nemá peníze.¹⁷⁵ Roku 1890 žádala obec o finanční podporu ze zemského fondu, jejich žádosti však ještě téhož roku nebylo vyhověno.¹⁷⁶ Na urgence silničního výboru roku 1892 obec odpověděla, že se stavbou začne hned po žních. Nestalo se tak, další léta se zastupitelé omlouvali silničnímu výboru, že nemůžou stavbu provést, jelikož se opravuje kostel, rozšiřuje se škola a na bourá zídka kolem bývalého hřbitova. Neznamená to však, že by zastupitelé neměli žádnou snahu zajistit finanční prostředky na tento projekt. V roce 1903 žádala lanžhotská obec o státní subvenci na stavbu nové komunikace, ta byla ale ještě téhož roku zamítnuta.¹⁷⁷

Roku 1894 zastupitelé požádali hodonínský silniční výbor, aby převzal práce na této silnici. Okres obci vyšel vstříc, přislíbil hradit část nákladů a vybídl obec, aby se stavbou započala roku 1895. Uběhl další rok a realizování stavby silnice bylo neustále na bodu mrazu. Silniční výbor se rozhodl převzít stavbu s podmínkou, že výdaje se budou hradit silničními přírážkami na dani.¹⁷⁸ Otázka vybudování silnice ke Koticím byla vyřešena až roku 1908, kdy obec na tento projekt z obecní pokladny vyčlenila částku

¹⁷¹ SMUTNÁ, Kateřina: *Průplavní odbočka na Brno. K historii Dunajsko-oderského průplavu*. In: Jižní Morava. Roč. 29, sv. 32. Brno 1993, s. 127.

¹⁷² ČAPKA, F.: *Lanžhot*, s. 250.

¹⁷³ SOKA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913, rok 1904.

¹⁷⁴ Tamtéž, rok 1888.

¹⁷⁵ ČAPKA, F.: *Lanžhot*, s. 250 – 251.

¹⁷⁶ SOKA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913, rok 1890.

¹⁷⁷ Tamtéž, rok 1890.

¹⁷⁸ ČAPKA, F.: *Lanžhot*, s. 252.

1 060 korun 54 haléřů¹⁷⁹, pod podmínkou, že voda ze silnice musí být svedena k jezerům, to znamená k vodním tůňm podél Kyjovky. Odpad měl být vyzděn kamenem, což mělo předejít odnášení orné půdy. „Záležitost se stavbou silnice se tedy táhla více než čtvrt století.“¹⁸⁰ V roce 1912 se konečně schylovalo ke konci stavby silnice a zemský výbor určil, aby obec přispěla na stavbu částkou 3 513 K 61 h. Téhož roku byl také postaven most přes Mlýnský potok, který spojoval Lanžhot se slovenskou obcí Brodské.¹⁸¹

Lanžhot byl od břeclavského železničního uzlu vzdálen sedm kilometrů, i přesto však jeho spojení s okolím nebylo příliš valné. Na silnici vedoucí od Břeclavi přes Lanžhot ke slovenské obci Brodské nevedl přes Moravu most a spojení se slovenskou stranou zajišťoval přívoz, který zde fungoval již od středověku s pomocí starodávného převozního zařízení zvaného „kompa“. Od konce 90. let se začaly vytvářet projekty na stavbu železniční dráhy z Břeclavi do Kútů. Dne 3. května 1890 navštívila za tímto účelem Lanžhot komise, která navrženou trasu řádně prozkoumala. Po souhlasu obce s výkupem pozemků, přes které měla vést nová dráha, požádala roku 1900 obec o povolení stavby železniční stanice. Trať byla dokončena a provoz na ní zahájen dne 8. září 1900, tehdy vyjel z Břeclavi v 4:30 ráno první vlak. Ten byl občany radostně vítán. Nové železniční spojení nejvíce ulehčilo lanžhotským bezzemkům, kteří pracovali v Kuffnerově cukrovaru nebo pokračovali ve své cestě až do Vídně, kde pracovali jako uhlaři v uhelných skladech hlavního města rakouské monarchie.¹⁸²

Před první světovou válkou byl počet dělníků dojíždějících do Břeclavi vysoký. Vlakové vozy pro ně nestačily a začalo docházet ke konfliktům s pracovníky dráhy. Tyto konflikty se navíc snažili urovnat konduktéři, kteří neovládali češtinu a docházelo tak k dalším konfliktům.¹⁸³ Situace byla tak neúnosná, že se vedení obce rozhodlo napsat ředitelství Severní dráhy stížnost na nedostatek vozů na dráze

¹⁷⁹ SOKA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913, rok 1908.

¹⁸⁰ ČAPKA, F.: *Lanžhot*, s. 252.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 260 – 261.

¹⁸² HORTVÍK, V. a kol.: *Historie a současnost podnikání na Břeclavku*, s. 101 – 102.

¹⁸³ Tamtéž, s. 252 – 253.

Břeclav – Kúty, ve znění: „Výbor obce Lanžhota konstatuje, že opatření na jmenované dráze ve dnech, kdy dělnictvo vrací se do obce z míst svého zaměstnání, totiž ve středu a v sobotu večer, jsou skutečně úplně nedostatečné. Čtyři vozy, naprosto nestačí pro 300 – 400 osob. Žádá se jen, aby s nimi bylo nakládáno jako s lidmi, neboť se tak někdy neděje.“¹⁸⁴

¹⁸⁴ SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913, rok 1914.

ZÁVĚR

Bakalářská práce „Samospráva obce Lanžhot v letech 1850-1914“ nahlíží na fungování malé jihomoravské obce. Především na základě dochovaných zápisů z jednání obecního zastupitelstva se snaží přiblížit různé záležitosti, kterými se obecní zastupitelstvo zabývalo. Od běžných provozních záležitostí přikračuje k závažnějším řešením realizace větších projektů. Zastupitele nejvíce v jejich rozhodování omezoval obecní rozpočet. Po roce 1848 byla zavedena obec jako nejnižší článek samosprávy. Došlo tak k zapojení širších vrstev obyvatelstva do správního systému monarchie. Obce získaly nové pravomoci, ale zároveň také musely plnit různé povinnosti, které na tento nejnižší správní článek delegoval stát. Hlavním problémem při plnění těchto povinností byl velmi nízký rozpočet, vedení obce se tak neustále zabývalo tím, kde získat peníze na realizaci různých projektů.

Tvorba obecního rozpočtu souvisela s obecním hospodařením. Struktura obecního rozpočtu byla ve sledovaném období velmi jednoduchá. Hlavní příjmy obci plynuly z prodeje dřeva a trávy z obecních lesů a luk, což je u obce agrárního charakteru zcela předvídatelné. Zisk z prodeje dřeva a trávy se řadil mezi pravidelné příjmy, občasně docházelo také k ziskům mimořádným. Mimořádný zisk obci plynul při budování nové trati přes Lanžhot na Slovensko. Tehdy nejen že obec byla napojena na důležitý dopravní uzel, ale navíc odprodejem pozemků Severní dráze získala větší peněžitý obnos. Mezi pravidelné výnosy patřily také peníze získané z pronájmu obecního majetku jak movitého, tak nemovitého. U pronájmu pozemků se obec často musela vypořádat s dlužníky za pronajaté pozemky. Velmi často dlužné částky muselo zastupitelstvo odepsat jako nedobytné a obec tak docházela o část příjmů.

Mezi nejvíce projednávané záležitosti na zasedáních obecního zastupitelstva patřila péče o chudé a nemocné. S touto problematikou úzce souvisela pravidla pro udělování domovského práva. Tato pravidla totiž byla postavena tak, že znevýhodňovala malé nízkorozpočtové obce. Z obecního rozpočtu dále obec vyčleňovala náklady na provozní záležitosti, především na platy pro obecní zaměstnance, kteří zajišťovali běžný chod obce. Nejvíce půjček za sledované období si obec vzala za účelem placení nákladů na provoz zdejší školy. Po roce 1848 připadla péče o školu na obce, už samotné vybudování zdejší školy nebylo jednoduchou záležitostí. Nakonec byl tento projekt po finanční stránce vyřešen nájemní smlouvou mezi obcí a knížetem

z Lichtenštejna. Na tomto příkladu je viditelné, jak obecní zastupitelé dokázali využít mimořádně rozlehlého katastru. Svázanost obce s knížetem Janem II. z Lichtenštejna se ukázala také na příkladu realizace nákladné přestavby kostela. Realizace velkých projektů přivedla obec k jednáním s dalšími institucemi, což bylo přiblíženo na projektu přestavby kostela. Při této příležitosti bylo také možné promítnout finanční zátěž formou vzaté půjčky do obecního rozpočtu.

Od druhé poloviny 19. století pronikala do obcí snaha zlepšení zdravotní péče. Prostřednictvím okresního hejtmanství byly obce tlačeny nejen k najímání obvodního lékaře, ale na základě dobových požadavků byla v obci vybudována nemocnice. Základní požadavky sice do konce sledovaného období splněny byly, ale k zásadnímu zlepšení zdraví nebo snížení úmrtnosti na sebe nechalo ještě dlouho čekat. Například vystavění nemocnice bylo po formální stránce splněno, ale její funkčnost připomínala spíše přechodné provizorium. Podobně na tom bylo také rozvod nezávadné pitné vody. Obec sice po naléhání okresního hejtmanství budovala nové studny, ale o budování důmyslnějšího systému rozvodu vody není zmínky.

Obec ležící na strategicky výhodném místě se stala na jednu dobu možnou plánovanou odbočkou Dunajsko – oderského průplavu. Stavba přístavu se však i přes velké úsilí ze strany zastupitelů neuskutečnila a vidina růstu Lanžhota, jakožto důležitého strategického bodu lodní dopravy, se rozplynula. Alespoň silniční infrastruktura se k samotnému konci sledovaného období rozrostla o důležité spojení přes vedlejší obec Kostice až do Moravské Nové Vsi. Na příkladu stavby této silnice byla přiblížena problematika financování větších projektů, nebylo tedy výjimkou, že se realizace protáhla téměř na čtvrt století.

Lanžhot byl v mnoha směrech v 19. století ovlivňován vedlejším průmyslovým centrem regionu, městem Břeclav. Díky významnému breclavskému železničnímu dopravnímu uzlu byla trať z tohoto města již roku 1900 rozšířena přes Lanžhot na Slovensko. Vznik trati Břeclav – Lanžhot – Kúty považuji za nejdůležitější komunikační rozvoj, který napomohl obci k dalšímu vývoji a nárůstu obyvatel. Větší průmyslové město Břeclav poskytovalo obživu velkému počtu lanžhotských dělníků, kteří zde našli pracovní uplatnění, jelikož v Lanžhotě nefungoval podnik, který by mohl zaměstnat větší počet lidí. I tak byl ke konci 19. století a na přelomu 20. století zaznamenán růst obyvatelstva. Ten do jisté míry ovlivnily nové pracovní příležitosti

ve vedlejších průmyslovém městě Břeclav a také rozšíření železničního uzlu směrem na Slovensko.

Sestavování této bakalářské práce bylo značně ovlivněno omezeným množstvím dochovaných pramenů. Přesto se však podařilo rozvést dosavadní poznatky o historii obce ve sledovaném období. Při tvorbě studie také vyvstaly na povrch další možné alternativy bádání. Na základě seznamů zastupitelů by bylo možné hledat návaznost na členské základny spolků, které v obci vznikaly především v poslední třetině 19. století. Jednalo se hlavně o kulturní a vzdělávací spolky. Cílem by bylo zjištění, do jaké míry ovlivňovali členové obecní samosprávy spolkový život dané lokality. Další alternativou nového zkoumání je sociální struktura zastupitelstva a rodinné vazby mezi těmito představiteli komunální politiky.

SEZNAM POUŽÍTÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny:

MZA Brno, B40/I 436e, Spolkový katastr Zemského úřadu v Brně pro politický okres Hodonín.

SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34, Matrika cizích.

SOkA Břeclav, fond Lanžhot B34, Matrika obce Lanžhot.

SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34, Odvodní seznamy.

SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 1, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva z let 1878 – 1913.

SOkA Břeclav, fond Lanžhot B 34 2, Protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva od roku 1914.

Domovské právo dle zákona z 3. prosince 1863, ř. z. č. 105 a zákona ze dne 5. prosince 1896, ř. z. č. 222. Brno 1912.

Soukromá farní kronika obce Lanžhot 1938-1947.

SOkA Hodonín, fond Okresní úřad Hodonín 1850-1945, Přehledy obecního jmění a zadlužení obcí. Lanžhot, i. č. 1192.

SOkA Hodonín, fond Okresní úřad Hodonín, Rejstřík živností s. o. Břeclav 1868-1895, i. č. 33.

Literatura:

BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960 (okresy Uherské Hradiště, Uherský Brod, Hodonín, Kyjov)*, VIII. sv. Ostrava 1982.

BRZOBOHATÝ, Jan: *Finanční správa v českých zemích v období let 1850-1918 s přihlédnutím k vývoji v první polovině století*. In: Sborník archivních prací 26, 1976.

ČAPKA, František a kol.: *Lanžhot*. Praha 1983.

ČOPIK, Jan: *Proměny a kontinuita české komunální politiky. Územní samospráva v nové době (1850 – 2010)*. Díl I. – do roku 1945. Praha 2014.

ČUPKA, Josef: *O školství břeclavském a Matici Břeclavské*. In: Almanach města Břeclavi. Břeclav 1931.

DOSTÁL, Bořivoj a kol.: *Břeclav. Dějiny města*. Břeclav 1968.

FASORA, Lukáš: *Epidemie břišního tyfu na Moravě a jejich prevence v letech 1881-1913*. In: Časopis Matice moravská. Roč. CXXI. Brno 2002.

FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří: *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno 2006.

FASORA, Lukáš: *Svobodný občan ve svobodné obci? Občanské elity a obecní samospráva města Brna 1851 – 1914*. Brno 2007.

GEORGIEV, Jiří: *Až do těch hrdel a statků? Konzervativní myšlení a otázka samosprávy v politických strategiích české státoprávní šlechty po roce 1848*. Praha 2011.

GOLKOVÁ, Darja - KORDIOVSKÝ, Emil – ŠULÁKOVÁ, Ludislava: *Spolkový katastr okresu Břeclav v archívních pramenech*. In: XXII. Mikulovské sympozium. Brno 1992.

HLAVAČKA, Milan: *Zlatý věk české samosprávy. Samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862-1913*. Praha 2006.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka - JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v Českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha 2005.

HORVTVÍK, Václav a kol.: *Historie a současnost podnikání na Břeclavsku*. Žehušice 2003.

HRDLIČKA, Milan: *Moravská Nová Ves*. Moravská Nová Ves 2001.

JAKUBEC, Ivan – JINDRA, Zdeněk: *Dějiny hospodářství českých zemí. Od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*. Praha 2006.

JANÁK, Jan: *Hospodářský rozmach Moravy 1740-1918*. Vlastivěda moravská. II. díl, 1. sv. Brno 1999.

JIRÁK, Matouš: *Jubilejní památníky knížete Jana II. z Liechtenštejna*. In: Vyškovský sborník VIII. Slavkov u Brna 2011.

KLADIWA, Pavel: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850-1914. Finance a infrastruktura*. II. díl, 2. sv. Ostrava 2009.

KLADIWA, Pavel: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850-1914. Muži z radnice*. II. díl, 1. sv. Ostrava 2008.

KLADIWA, Pavel: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850-1914. Vývoj legislativy*. I. díl. Ostrava 2007.

KORDIOVSKÝ, Emil – DANIHELKA, Jiří: *Brána do kraje*. Mikulov 1999.

KORDIOVSKÝ, Emil a kol.: *Rakvice*. Rakvice 2003.

MAIER, Karel: *Hospodaření a rozvoj českých měst 1850 – 1938*. Praha 2005.

NOHÁČ, Jan: *Břeclavský okres*. Brno 1911.

Ottův slovník naučný. Díl XII. Praha 1904

PLECHÁČEK, Ivo: *K dějinám spořitelnictví v Československu*. Praha 1983.

ŠTARHA, Ivan: *Správní vývoj obcí Jihomoravského kraje v letech 1850 – 1971*. Brno 1973, s. 120.

WURMOVÁ, Milada: *Soupis moravských novin a časopisů z let 1848 – 1918*. Praha 1959.

ZIMÁKOVÁ, Alena: *Inventář obce Lanžhot*. Státní okresní archiv Mikulov. 1976.

Internetové zdroje:

RŮŽIČKA, Jan: *Obecní reprezentace Bučovic a Slavkova (1850-1914)*.

In: http://theses.cz/id/vuh9hb/disertace_final.pdf [cit. 18. 4. 2016].

3 PŘÍLOHA 1

OBECNÍ ZASTUPITELSTVA OD ROKU 1879 DO ROKU 1914 PODLE FUNKČNÍCH OBDOBÍ

1879 - 1882 ¹⁸⁵		
Příjmení	Jméno	Funkce
Ondryška	Josef	starosta
Beneš	Jakub	radní
Ciprys	Pavel	radní
Horák	Michal	radní
Kořínek	Josef	radní
Ondryška	Michal	radní
Pyskatý	Jan	radní
Bartoš	Josef	zastupitel
Ciprys	Jan	zastupitel
Ciprys	Jan	zastupitel
Gál	Josef	zastupitel
Gál	Martin	zastupitel
Holiška	Josef	zastupitel
Jarec	Ondřej	zastupitel
Maier	Antonín	zastupitel
Miklica	Fabián	zastupitel
Mikulič	Josef	zastupitel
Růžička	Josef	zastupitel
Straka	Antonín	zastupitel
Straka	Josef	zastupitel
Straka	Martin	zastupitel
Švirga	Jan	zastupitel

1882 - 1885		
Příjmení	Jméno	Funkce
Ciprys	Jan	starosta
Hellinger	Jan	radní
Horák	Michal	radní
Straka	Jakub	radní
Švirga	Jan	radní
Ciprys	František	radní
Ciprys	Jan	radní
Ciprys	Pavel	zastupitel
Gál	Josef	zastupitel
Jeřábek	Josef	zastupitel
Jurkovič	Antonín	zastupitel
Khun	Karel	zastupitel
Kořínek	Josef	zastupitel
Kycl	Pavel	zastupitel
Miklica	Fabián	zastupitel
Mikulič	Josef	zastupitel
Ondryška	Josef	zastupitel
Ošťádal	Karel	zastupitel
Šesták	Michal	zastupitel
Šesták	Vavřín	zastupitel
Švirga	Michal	zastupitel
Třetina	Tomáš	zastupitel
Uher	Fabián	zastupitel
Uher	Michal	zastupitel

¹⁸⁵ V lednu roku 1881 vyloučení ze zastupitelstva: Prajka Antonín, Šesták Vavřín, Třetina Ondřej a Tuček Vavřín. Na jejich místo dosazení: Bartoš Josef, Beneš Jakub, Jarec Ondřej a Straka Josef.

1885 - 1888			
1. sbor			
Příjmení	Jméno	Číslo popisné	Funkce
Bartoš	Josef	120	radní
Hellinger	Jan	178	radní
Švirga	Jan	416	radní
Gál	Josef	11	obecní hospodář
Ciprys	Pavel	154	zastupitel
Horák	Michal	122	zastupitel
Pyskatý	Mikuláš	171	zastupitel
Zonyga	Josef	121	zastupitel

2. sbor			
Příjmení	Jméno	Číslo popisné	Funkce
Ciprys	František	294	starosta
Kořínek	Josef	20	radní
Straka	Josef	100	radní
Šesták	Josef	425	zastupitel
Šesták	Vavřín	173	zastupitel
Uher	Fabián	402	zastupitel
Uher	Michal	153	zastupitel
Uher	Michal	67	zastupitel

3. sbor			
Příjmení	Jméno	Číslo popisné	Funkce
Straka	Jakub	135	radní
Gajda	Vavřín	49	zastupitel
Holobrádek	Jan	264	zastupitel
Istl	František	88	zastupitel
Juráček	Círyl	119	zastupitel
Jurkovič	Antonín	287	zastupitel
Khun	Karel	414	zastupitel
Straka	Jakub	135	zastupitel
Lošák	Antonín		zastupitel
Urbášek	Karel	217	zastupitel

1888 - 1891		
Příjmení	Jméno	Funkce
Švirga	Jan	starosta
Bartoš	Josef	radní
Ciprys	Pavel	radní
Hellinger	Jan	radní
Kořínek	Josef	radní
Straka	Jakub	radní
Uher	Michal	radní
Ciprys	Jan	zastupitel
Holobrádek	Jan	zastupitel
Hostina	Jan	zastupitel
Istl	František	zastupitel
Jurkovič	Antonín	zastupitel
Kastner	Josef	zastupitel
Khun	Karel	zastupitel
Kycl	Pavel	zastupitel
Mlčoch	Antonín	zastupitel
Petrla	Martin	zastupitel
Pyskatý	Mikuláš	zastupitel
Straka	Josef	zastupitel
Třetina	Jan	zastupitel
Uher	František	zastupitel
Uher	Michal	zastupitel
Urbášek	Karel	zastupitel
Zonyga	Josef	zastupitel

1891 - 1894		
Příjmení	Jméno	Funkce
Švirga	Jan	starosta
Ciprys	Jan	radní
Ciprys	Pavel	radní
Kořínek	Josef	radní
Straka	Jakub	radní
Uher (č. 67)	Michal	radní
Uher (č. 155)	Michal	radní
Hodonský	Martin	zastupitel
Holobrádek	Jan	zastupitel
Holobrádek	Pavel	zastupitel
Hostina	Jan	zastupitel
Istl	František	zastupitel
Jurkovič	Antonín	zastupitel
Khun	Karel	zastupitel
Kycl	Pavel	zastupitel
Mlčoch	Antonín	zastupitel
Petrla	Martin	zastupitel
Pyskatý	Mikuláš	zastupitel
Straka	Josef	zastupitel
Šulák	Josef	zastupitel
Třetina	Jan	zastupitel
Uher	František	zastupitel
Uher	Martin	zastupitel
Zonyga	Josef	zastupitel

1894 - 1897		
Příjmení	Jméno	Funkce
Švirga	Jan	starosta
Ciprys	Jan	radní
Ciprys	Pavel	radní
Kořínek	Josef	radní
Straka	Jakub	radní
Uher (č. 67)	Michal	radní
Uher	Michal	radní
Gotwald	Dominik	zastupitel
Beneš	Pavel	zastupitel
Gotwald	Dominik	zastupitel
Hellinger	Jan	zastupitel
Holobrádek	Pavel	zastupitel
Hostina	Jan	zastupitel
Istl	František	zastupitel
Krč	František	zastupitel
Kycl	Pavel	zastupitel
Petrla	Martin	zastupitel
Pyskatý	Mikuláš	zastupitel
Straka	Josef	zastupitel
Šajboch	Pavel	zastupitel
Šulák	Josef	zastupitel
Třetina	Jan	zastupitel
Urbášek	Karel	zastupitel
Zonyga	Josef	zastupitel

1897 - 1900		
Příjmení	Jméno	Funkce
Švirga	Jan	starosta
Ciprys	Jan	radní
Ciprys	Pavel	radní
Hostina	Jan	radní
Kořínek	Josef	radní
Uher (č. 67)	Michal	radní
Michal	Michal	radní
Bartoš	Jan	zastupitel
Bartoš	Josef	zastupitel
Beneš	Pavel	zastupitel
Brantalík	František	zastupitel
Ciprys	Jan	zastupitel
Fojtík	Josef	zastupitel
Gottwald	Dominik	zastupitel
Hellinger	Jan	zastupitel
Holobrádek	Pavel	zastupitel
Jarec	Jan	zastupitel
Kostka	Josef	zastupitel
Pyskatý	Mikuláš	zastupitel
Šulák	Josef	zastupitel
Třetina	Jan	zastupitel
Uher	Jan	zastupitel
Urbášek	Karel	zastupitel
Zonyga	Josef	zastupitel

1906 - 1910		
Příjmení	Jméno	Funkce
Bartoš	Josef	starosta
Bartoš	Jan	radní
Bartoš	Jan	radní
Ciprys	Jan	radní
Hostina	Jan	radní
Kořínek	Josef	radní
Šesták	Martin	radní
Bartoš	Jakub	zastupitel
Bartoš	Pavel	zastupitel
Brantalík	František	zastupitel
Ciprys	František	zastupitel
Fojtík	Josef	zastupitel
Gál	Antonín	zastupitel
Holobrádek	Jakub	zastupitel
Holobrádek	Pavel	zastupitel
Pyskatý	Martin	zastupitel
Šesták	Martin	zastupitel
Šesták	Pavel	zastupitel
Trávníček	Jan	zastupitel
Tuček	Michal	zastupitel
Uher	František	zastupitel
Uher	Martin	zastupitel
Uher	Michal	zastupitel
Zonyga	Josef	zastupitel

1910 - 1913		
Příjmení	Jméno	Funkce
Šesták	Martin	starosta
Bartoš	Jan	radní
Bartoš	Jan	radní
Ciprys	Jan	radní
Hostina	Jan	radní
Kořínek	Josef	radní
Švirga	Jan	radní
Bartoš	Jakub	zastupitel
Bartoš	Pavel	zastupitel
Beneš	Pavel	zastupitel
Darmovzal	Martin	zastupitel
Gál	Antonín	zastupitel
Holobrádek	Pavel	zastupitel
Jarec	Vavřín	zastupitel
Kostka	Josef	zastupitel
Pyskatý	Mikuláš	zastupitel
Straka	Michal	zastupitel
Šesták	Pavel	zastupitel
Šulák	Josef	zastupitel
Trávníček	Jan	zastupitel
Tuček	Michal	zastupitel
Uher	František	zastupitel
Uher	Josef	zastupitel
Zonyga	Josef	zastupitel